

หลักกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบและการประกอบธุรกิจของบริษัทข้ามชาติ

กฎหมายและระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการของบริษัทข้ามชาติ เป็นระบบกฎหมายของรัฐและศาลของประเทศต่างๆแต่ละประเทศ ไม่มีกฎหมาย, ระบบกฎหมายทางการพาณิชย์ระหว่างประเทศ หรือกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายระหว่างประเทศที่ตราขึ้นเพื่อบังคับใช้กับการประกอบธุรกิจของบริษัทข้ามชาติเป็นการเฉพาะ หากแต่กฎเกณฑ์แห่งกฎหมายต่างๆที่ใช้บังคับกับการประกอบธุรกิจของบริษัทข้ามชาติเป็นการเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้อง เช่นกฎเกณฑ์ตามสนธิสัญญา ประมวลกฎหมาย หรือความตกลงระหว่างรัฐต่างๆ การที่ไม่มีกฎหมายที่บังคับใช้กับการประกอบธุรกิจของบริษัทข้ามชาติเป็นการเฉพาะทำให้เกิดข้อขัดข้องในการวินิจฉัยปัญหาของบริษัทข้ามชาติ และเกิดปัญหาว่าจะใช้กฎหมายใดเนื่องจากกฎหมายของรัฐแต่ละรัฐจะมีระบบกฎหมายที่แตกต่างกันจากทั้งรากฐานทางปรัชญากฎหมายและจากระเบียบปฏิบัติที่เป็นการเฉพาะของแต่ละรัฐ¹

ในขณะที่ความเป็นจริงของการประกอบกิจการบริษัทข้ามชาติ เป็นการประกอบกิจการข้ามพรมแดนประเทศ และข้ามเขตอำนาจศาลของแต่ละประเทศ นอกจากนี้ยังใช้โครงสร้างองค์กรธุรกิจที่เป็นบริษัทย่อยหลายบริษัทที่มีสภาพความเป็นบริษัทแยกจากกัน บริษัทข้ามชาติจึงต้องประสบกับปัญหาความไม่แน่นอนชัดเจนของกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย ในทางองเดียวกับรัฐที่นอกจากจะต้องประสบกับปัญหาดังกล่าวแล้ว ยังต้องประสบกับปัญหาการหลีกเลี่ยงกฎหมายของบริษัทข้ามชาติอีกด้วย

¹Stefan H. Robock and Kenneth Simmonds International Business and Multinational Enterprises, 4th ed. (TOKYO : TOPPAN Company limited, 1989), p.182.

4.1 บัญญัติกฎหมายเรื่องความรับผิด ในหลักกฎหมายว่าด้วยบริษัท ในการบังคับใช้ กับบริษัทข้ามชาติ

การประกอบธุรกิจของบริษัทข้ามชาติในเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องความรับผิดจะเป็น ข้อขัดข้องทางกฎหมายเช่นกัน เพราะยังไม่มีกฎหมายและระบบกฎหมายระหว่างประเทศที่ใช้ บังคับเป็นกฎเกณฑ์ความรับผิดของบริษัทข้ามชาติเป็นการเฉพาะ ดังนั้นในเรื่องความรับผิดของ บริษัทข้ามชาติจึงจะต้องศึกษาจากคดีที่เกิดขึ้น โดยจะศึกษาจากคดี Barcelona Traction Case ซึ่งเป็นการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ และคดี Bhopal Disaster at India ที่เป็นการพิจารณาคดีของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยจะทำการวิเคราะห์ถึง ส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายว่าด้วยความรับผิด และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้หลักกฎหมาย ของศาล

4.1.1 คดี The Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain)²

ข้อเท็จจริงของคดี

บริษัท Barcelona Traction เป็นบริษัทผู้ถือหุ้น (Holding Company) ใน

²International Court of Justice Case Concerning The Barcelona Traction, Light and Power Company Limited (Belgium v. Spain), Second Phase. (I.C.J.Reports,1970),p.1-53. และดู

United Nation, Summaries of Judgments, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice 1948-1991 (New York : United Nations Publication,1992) p.76-78. และดู

Alona E.Evan, "Judicial Decision,"The American Journal of International Law 64 (1970) : 653-693.

บริษัททางการเงินและในบริษัทที่ดำเนินงานอุตสาหกรรมการผลิตอื่น ๆ จำนวนหนึ่งโดยที่ได้ลงมือประกอบธุรกิจด้วยตัวเองแต่อย่างใด บริษัท Barcelona Traction ก่อตั้งขึ้นในเมือง Toronto ประเทศแคนาดา ใน ค.ศ. 1911 มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ Toronto นี้ด้วย การก่อตั้งบริษัท Barcelona Traction ขึ้นมามีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการจัดสร้าง ผลิต และจำหน่ายกระแสไฟฟ้าในเมือง Catalonia ประเทศสเปน เพื่อการดำเนินธุรกิจนี้บริษัท Barcelona Traction ได้ก่อตั้งบริษัทลูกขึ้นในประเทศแคนาดาและประเทศสเปนขึ้นจำนวนหนึ่ง โดยมีบริษัทลูกที่ก่อตั้งขึ้นตามกฎหมายแคนาดาและมีสำนักงานใหญ่ในประเทศแคนาดาได้แก่บริษัท Ebro Irrigation and Power Company Limited. บริษัท Catalonian Land Company Limited. และบริษัท International Utilities Finance Corporation Limited. นอกจากนี้ยังได้ก่อตั้งบริษัทลูกขึ้นตามกฎหมายสเปนและมีสำนักงานใหญ่ในประเทศสเปนอีกจำนวนหนึ่ง การถือหุ้นในบริษัทลูกต่าง ๆ มีลักษณะเป็นการถือหุ้นทั้งหมด (Wholly Own) และถือหุ้นเกือบทั้งหมด (Almost wholly own) โดยการเป็นผู้ถือหุ้นเองหรือตั้งบริษัทผู้ถือหุ้นช่วง (Sub-Holding Company) ขึ้นมาเป็นผู้ถือหุ้นแทน

ในเรื่องหุ้นของบริษัท Barcelona Traction เองนั้นปรากฏว่า ผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่เป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลเบลเยียม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ถือหุ้นที่เป็นบริษัท The Societe International D'Energie de Hydro-Electrique (Sidro) และผู้ถือหุ้นที่เป็นบริษัท The Societe Financiere de Transports et D'Enterprises Industrielles (Sofina) ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 หุ้นของบริษัทจำนวนมากได้ถูกโอนไปยังสหรัฐอเมริกาโดยการแต่งตั้งผู้ถือหุ้นแทน (Nominee) เพื่อป้องกันการถูกยึดจากสงคราม แต่บริษัท Sidro ยังคงเป็นเจ้าของที่แท้จริงอยู่เช่นเดิม

บริษัท Barcelona Traction ได้ออกพันธบัตร (Bond) ในสกุลเงิน Sterling และ Pesetas แต่พันธบัตรส่วนมากจะออกเป็นพันธบัตรสกุลเงิน Sterling โดยมีบริษัท National Trust Company, Limited of Toronto เป็นผู้จัดการทรัพย์สิน (Trustee) และใช้พันธบัตร, หุ้น ของบริษัท Ebro และบริษัทลูกอื่นๆ เป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน พันธบัตรในสกุลเงิน Sterling ได้ถูกระงับการโอนโดยผลกระทบจากการดำเนินธุรกิจของบริษัทลูกในสเปนและต่อมาการจ่ายผลประโยชน์ต่างก็ต้องระงับลงใน ค.ศ. 1936 เนื่องจากสงครามกลางเมืองในสเปนและการห้ามมิให้มีการโอนเงินตราต่างประเทศ

ใน ค.ศ. 1945 บริษัท Barcelona Traction มีความประสงค์ที่จะชำระหนี้

พันธบัตรดังกล่าวโดยได้ขออนุญาตและจัดทำข้อเสนอการชำระหนี้ต่อรัฐบาลสเปนหลายครั้งเพื่อขอให้มีการอนุญาตโอนเงินตราต่างประเทศได้ แต่ก็ได้รับความปฏิเสธจากรัฐบาลสเปน

ในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 1948 ผู้ถือพันธบัตรชาวสเปน 3 คน ได้ยื่นคำร้องต่อศาล Reus Court ขอให้ศาลมีคำพิพากษาให้บริษัท Barcelona Traction ล้มละลายเนื่องจากไม่สามารถชำระหนี้ตามพันธบัตรได้ ศาลได้มีคำพิพากษานในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 1948 ให้บริษัท Barcelona Traction ล้มละลายและแต่งตั้งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำการยึดทรัพย์สินของบริษัทลูกของบริษัท Barcelona Traction ได้แก่ทรัพย์สินและหุ้นของบริษัท Ebro, บริษัท Compania Baelonesa de Electricidad ซึ่งเป็นทรัพย์สินของบริษัท Barcelona Traction เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ประกาศยึดหุ้นของบริษัททั้งหมดแม้ว่าหุ้นบางส่วนจะค้าประกันการออกพันธบัตรไว้ที่บริษัท National Trust Company of Toronto และแม้ว่าหุ้นสามัญของบริษัท Ebro และบริษัท Barcelona Traction จะอยู่นอกประเทศสเปนก็ตาม การดำเนินคดีล้มละลายและการคัดค้านคำพิพากษาของศาลได้ถูกกระทำขึ้นโดยบริษัท Barcelona Traction, บริษัท National Trust, บริษัทลูกต่างๆและกรรมการของบริษัท แต่บริษัทไม่เคยได้รับหมายเรียก (Judicial Notice) ให้แก้คดีเลยจนกระทั่งวันที่ 18 มิถุนายน 1948 และหลังที่ศาลมีคำพิพากษาก็ได้มีคำร้องคัดค้านอำนาจศาลโดยผู้ถือพันธบัตรเพื่อขอเฉลี่ยรับชำระหนี้ ทำให้การพิจารณาของศาลต้องยืดเยื้อออกไปไม่สิ้นสุดจนกระทั่งรัฐบาลเบลเยียมได้ยื่นคำร้องเป็นครั้งแรกต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice) ใน ค.ศ. 1963

ใน ค.ศ. 1949 ศาลอุทธรณ์ได้พิพากษาให้มีการประชุมเจ้าหน้าที่และแต่งตั้งผู้จัดการทรัพย์สิน ให้ทำการยกเลิกหุ้นเดิมทั้งหมดที่อยู่นอกเขตประเทศสเปนและออกหุ้นใหม่ โดยหุ้นใหม่ทั้งหมดจะได้สิทธิตามสัดส่วนของเงินทุนของบริษัทในเครือ และให้ถือว่าสำนักงานใหญ่ของบริษัท Ebro บริษัท Catalanian Land ตั้งอยู่ที่เมือง Barcelona ประเทศสเปนมิใช่ที่เมือง Toronto อีกต่อไป หุ้นใหม่ได้นำออกขายต่อสาธารณะชนเมื่อวันที่ 4 มกราคม 1952 ผู้ซื้อหุ้นเป็นบริษัทที่ก่อตั้งขึ้นใหม่ชื่อบริษัท Fuerzas Electrica de Cataluna, S.A. (Fesca) เข้าครอบครองหุ้นส่วนใหญ่ไว้

หลังจากมีคำพิพากษาของศาล รัฐบาลประเทศอังกฤษ คานาดา สหรัฐอเมริกา และเบลเยียมได้แต่งตั้งตัวแทนเข้าทำการเจรจากับรัฐบาลสเปน

รัฐบาลอังกฤษได้เข้าเจรจากับรัฐบาลสเปน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้ถือหุ้นชาวอังกฤษที่ได้ถือพันธบัตรของบริษัท Barcelona Traction ไว้ส่วนหนึ่ง

รัฐบาลคานาดาได้เข้าเจรจากับรัฐบาลสเปน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์แก่บริษัทที่ก่อตั้งและมีสำนักงานใหญ่ในประเทศคานาดาโดยเห็นว่าศาลของสเปนปฏิเสธความยุติธรรม แต่ต่อมาก็มิได้ให้ความสนใจเนื่องจากเห็นว่าบริษัทมิใช่เป็นบริษัทคานาดาอย่างแท้จริง

รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้เจรจากับรัฐบาลสเปน เพื่อคุ้มครองการลงทุนของสหรัฐอเมริกาในสเปน

รัฐบาลเบลเยียมได้เจรจากับรัฐบาลสเปน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้ถือหุ้น เนื่องจากผู้ถือหุ้นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเบลเยียมได้ถือหุ้นของบริษัทไว้ถึง 88 % ในคำร้องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศรัฐบาลเบลเยียมต้องการที่จะใช้ความคุ้มครองทางการทูต (Diplomatic Protection) เพื่อผู้ถือหุ้นของบริษัท และได้ร้องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศดังนี้

ใน ค.ศ.1958 รัฐบาลประเทศเบลเยียมได้ยื่นคำร้องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศขอให้รัฐบาลประเทศสเปนชดเชยค่าเสียหายอันเกิดขึ้นต่อบริษัท The Barcelona Traction, Light and Power Co., Ltd. โดยเกิดจากการกระทำของหน่วยงานของรัฐบาลสเปนที่ถือว่าเป็นการขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ หลังจากการยื่นคำร้องแล้วรัฐบาลเบลเยียมได้ขอคำเนิ่นการประนีประนอมนอกศาลระหว่างฝ่ายเอกชนที่เกี่ยวข้อง และศาลได้จำหน่ายคดีในวันที่ 10 เมษายน ค.ศ.1961

รัฐบาลเบลเยียมได้ยื่นคำร้องต่อศาลอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน ค.ศ.1962 เนื่องจากการเจรจาประนีประนอมไม่ประสบผล คำร้องครั้งนี้ขอให้ชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้นต่อผู้ถือหุ้นของบริษัท The Barcelona Traction ซึ่งเป็นคนชาติเบลเยียม ที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศต่อบริษัทฯ โดยหน่วยงานต่างๆของรัฐบาลประเทศสเปน และรัฐบาลสเปนได้ยื่นคำให้การต่อสู้คดี 4 ข้อ (Four preliminary objections) ในวันที่ 15 มีนาคม ค.ศ.1963 กล่าวคือ

1. โดยผลของการยื่นคำร้องต่อศาลของรัฐบาลเบลเยียมครั้งแรก ซึ่งได้ยุติคดีลงไปแล้วต่อมา ทำให้รัฐบาลเบลเยียมไม่มีอำนาจขอคำเนิ่นการระบวนพิจารณาในศาลในมูลเหตุเดียว

กันอีก

2. แม้กรณีจะมีได้เป็นไปตามคำให้การข้อแรก ศาลก็ไม่อาจดำเนินการพิจารณาคดีได้ เนื่องจากศาลขาดเขตอำนาจเหนือรัฐบาลสเปนในการที่จะบังคับให้รัฐบาลสเปนยอมรับอำนาจศาล

3. คำขอให้รัฐบาลสเปนชดเชยค่าเสียหายไม่อาจพิจารณาได้ เนื่องจาก รัฐบาลเบลเยียมขาดอำนาจตามกฎหมาย (Jus Standi) ที่จะเข้าแทรกแซงหรือเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายต่อผลประโยชน์ของชนชาติเบลเยียมที่มีอยู่ในบริษัทของคานาดาได้

4. แม้ว่ารัฐบาลเบลเยียมจะมีอำนาจตามกฎหมายเช่นนั้นแต่การเรียกร้องค่าเสียหายก็ไม่อาจพิจารณาได้ เนื่องจากกระบวนการเยียวยาตามกฎหมายในท้องถิ่นยังมิได้หยุดชะงักลง

ศาลฯ ได้มีคำพิพากษาเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม ค.ศ. 1964 ยกคำให้การ 2 ข้อแรก และรับพิจารณาคำให้การข้อที่ 3 และข้อที่ 4

ศาลได้พิจารณาประเด็นที่ว่า รัฐบาลเบลเยียมมีสิทธิให้ความคุ้มครองทางการทูต (Diplomatic Protection) ต่อผู้ถือหุ้นสัญชาติเบลเยียมที่เป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทที่ก่อตั้งตามกฎหมายในประเทศคานาดาได้หรือไม่

ศาลได้มีข้อสังเกตว่า เมื่อรัฐใดยินยอมรับการลงทุนจากต่างประเทศหรือยอมรับคนชาติของต่างประเทศแล้ว รัฐนั้นย่อมมีความผูกพันที่จะต้องให้ความคุ้มครองตามกฎหมายและมีความรับผิดชอบในผลแห่งการกระทำที่เกิดขึ้นต่อการลงทุนและต่อคนชาติของต่างประเทศนั้น แต่หน้าที่ของรัฐในกรณีนี้มิใช่เป็นหน้าที่โดยเด็ดขาด หากรัฐอื่นใดจะเรียกร้องงานเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดหน้าที่นี้ รัฐที่เรียกร้องจะต้องพิสูจน์ถึงสิทธิที่จะเรียกร้องเช่นนั้นเสียก่อน³

ในเรื่องการให้ความคุ้มครองทางการทูต (Diplomatic Protection) โดยแบบแผนที่ปฏิบัติติดต่อกันมาของกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศให้ใช้แบบแผนแห่งกฎหมายที่มีอยู่ในชุมชนระหว่างประเทศ (Municipal Law) มาเป็นกฎเกณฑ์ในการพิจารณาคดี ในคดีนี้กฎหมายของชุมชนระหว่างประเทศคือเรื่อง Corporate Entity ที่มีแนว

³International Court of Justice Case Concerning The Barcelona Traction, Light and Power Company Limited (Belgium v. Spain), Second Phase. (I.C.J. Reports, 1970), Para 33, p. 33.

ความคิดว่า บริษัทเป็นกิจการที่มีความแยกเป็นต่างหากระหว่างสิทธิของบริษัทและสิทธิของผู้ถือหุ้น เฉพาะบริษัทเท่านั้นที่มีสภาพบุคคลตามกฎหมาย (Legal Personality) มีอำนาจที่จะกระทำการต่างๆที่เป็นความสามารถของบริษัททุกประการ การกระทำใดที่เป็นผลเสียหายต่อบริษัทย่อมที่จะส่งผลเสียหายต่อผู้ถือหุ้นด้วย แต่ก็ได้หมายความว่าทั้งบริษัทและผู้ถือหุ้นต่างก็มีสิทธิที่จะเรียกร้องให้มีการชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น เมื่อใดก็ตามที่ผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นได้รับการกระทบกระเทือนจากการกระทำที่มีต่อบริษัท เป็นหน้าที่ของบริษัทที่จะต้องกระทำการต่างๆที่เหมาะสม การละเมิดหรือผิดสัญญาที่มีต่อบริษัทก็ต้องรับผิดชอบบริษัท ไม่ต้องรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้นแม้ว่าผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นจะถูกกระทบก็ตาม ผู้ถือหุ้นจะเรียกร้องให้มีการชดเชยค่าเสียหายในกรณีที่แตกต่างกันไปจากนี้ได้ในเฉพาะเรื่องที่เป็นการกระทบต่อสิทธิของผู้ถือหุ้นโดยตรงซึ่งในคดีนี้มีได้ปรากฏเป็นกรณีเช่นว่านี้ เนื่องจากรัฐบาลเบลเยียมมิได้ขอความคุ้มครองสิทธิในผลแห่งการละเมิดสิทธิโดยตรงของผู้ถือหุ้น⁴

เมื่อคดีกฎหมายระหว่างประเทศอ้างอิงถึงกฎเกณฑ์ต่างๆของกฎหมายชุมชน และปรากฏว่าความเสียหายต่อผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นโดยผลแห่งการกระทำที่เกิดขึ้นต่อบริษัท ดังนี้ ผู้ถือหุ้นย่อมไม่อาจเรียกร้องให้มีการชดเชยค่าเสียหายได้ เมื่อใดก็ตามที่มีปัญหาของการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้นต่อบริษัทที่มีเจ้าของทุนประกอบการจากต่างประเทศ กฎเกณฑ์ทั่วไปแห่งกฎหมายระหว่างประเทศให้อำนาจแก่รัฐที่บริษัทมีสัญชาติแต่เพียงผู้เดียวที่มีสิทธิในการคุ้มครองทางการทูต เพื่อเยียวยาความเสียหายในทุกวัตถุประสงค์ ไม่มีกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายระหว่างประเทศที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าให้อำนาจแก่รัฐที่ผู้ถือหุ้นมีสัญชาติแต่อย่างใด⁵

นอกจากนั้นในการพิจารณาถึงกรณีอื่นๆที่มีผลในทางยกเว้นกฎเกณฑ์ทั่วไปแห่งกฎหมายนี้แล้วปรากฏว่า ไม่ปรากฏเหตุ 2 ประการที่ทำให้ต้องยกเว้นการบังคับให้กฎเกณฑ์แห่งกฎหมายทั่วไป เนื่องจากนประการแรกบริษัทในคดีนี้ยังดำรงตัวตนของบริษัทอยู่ และประการที่สองไม่ปรากฏว่ารัฐที่มีสิทธิในการขอคุ้มครองทางการทูต ไม่มีสิทธิที่จะกระทำการเช่นนั้นได้ เพราะการสูญเสียทรัพย์สินของบริษัท และการสูญเสียสถานที่เก็บรักษาทรัพย์สินของบริษัทในประเทศ

⁴Ibid., Para 41-43, p. 34-35.

⁵Ibid., Para 50-53, p. 37-38.

คานาดานำท่าให้พิจารณาไปได้ว่าเป็นการสิ้นสภาพแห่งการดำรงคุณลักษณะของบริษัทไป หรือท่าให้พิจารณาไปได้ว่าความสามารถในการดำเนินการตามลักษณะของบริษัทได้สูญเสียไป นอกจากนี้ยังไม่ปรากฏข้อขัดแย้งใดว่าบริษัทมิได้จดทะเบียนก่อตั้งและมีสำนักงานใหญ่ในประเทศคานาดา หรือมิได้รับการยอมรับจากรัฐบาลคานาดาว่าบริษัทมิได้มีสัญชาติคานาดา และรัฐบาลคานาดาก็ได้ให้ความสนใจคุ้มครองสิทธิของบริษัทอยู่ในชั่วระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งแม้ว่ารัฐบาลคานาดาจะมิได้กระทำการเช่นนั้นในเวลาต่อมาแต่รัฐบาลเบลเยียมก็มีได้ยกปัญหานี้ขึ้นมาให้ศาลพิจารณา ดังนั้นไม่ว่ารัฐบาลคานาดาจะเปลี่ยนแปลงท่าที่อย่างไรก็ไม่มีข้อเท็จจริงปรากฏให้รัฐบาลของประเทศอื่นๆต้องงใช้สิทธิแทน⁶

การที่รัฐใดอ้างว่ารัฐมีสิทธิเรียกค่าเสียหายเมื่อมีการลงทุนของประเทศตนไปยังต่างประเทศ และการลงทุนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจจากประเทศของตน ซึ่งได้รับผลกระทบจากการกระทำที่ละเมิดสิทธิของรัฐซึ่งจะต้องได้รับการเยียวยา สิทธิของรัฐในกรณีนี้จะ เป็นผลจากสนธิสัญญาหรือข้อตกลงพิเศษระหว่างรัฐเท่านั้น ในคดีนี้ไม่ปรากฏถึงข้อตกลงหรือสนธิสัญญาใดระหว่างรัฐเบลเยียมและรัฐสเปนที่มีผลใช้บังคับอยู่ในเวลาที่เกิดข้อพิพาท⁷

และโดยเหตุผลของความยุติธรรมที่จะพิจารณาเฉพาะกรณี ว่ารัฐอื่นอาจขอความคุ้มครองทางการทูต (Diplomatic Protection) เพื่อคนชาติและเพื่อผู้ถือหุ้นของบริษัทที่ได้รับ ความเสียหายจากการละเมิดกฎหมายแห่งกฎหมายระหว่างประเทศ ศาลเห็นว่าการยอมรับ ทฤษฎีกฎหมายเรื่องความคุ้มครองทางการทูต (Diplomatic Protection) ในกรณีเช่นนี้จะ เป็นการเปิดโอกาสให้มีการกล่าวอ้างจากรัฐต่าง ๆ ซึ่งจะมีผลนำไปสู่บรรยากาศการขาดความ มั่นคงต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ในการพิจารณาถึงเฉพาะเรื่องเฉพาะกรณีในคดีนี้แล้วศาล จึงไม่เห็นว่าการที่รัฐบาลเบลเยียมจะใช้หลักความยุติธรรมได้⁸

เมื่อพิเคราะห์ที่เอกสารและพยานที่คู่ความยื่นต่อศาล และเมื่อได้พิจารณาถึงหลัก กฎหมายที่เป็นรากฐานพิจารณาข้อพิพาท ในกรณีที่รัฐบาลเบลเยียมกล่าวอ้างว่าประเทศสเปน

⁶ Ibid., Para 64-84, p. 40-45.

⁷ Ibid., Para 87-90, p. 45-47.

⁸ Ibid., Para 95-96, p. 48-49.

ปฏิเสธความยุติธรรมโดยการกระทำต่างๆของหน่วยงานของรัฐบาลสเปน และเมื่อได้พิจารณาถึงอำนาจของรัฐบาลสเปนในการขอคุ้มครอง Diplomatic Protection เมื่อปรากฏว่ารัฐบาลเบลเยียมไม่มีอำนาจกระทำการเช่นนั้นศาลจึงไม่พิจารณาถึงประเด็นแห่งคดีประเด็นอื่น

ศาลมีมติเป็นเอกฉันท์ 15 ต่อ 1 เสียง ำให้ยกคำร้องของรัฐบาลเบลเยียม โดยมีผู้พิพากษา 12 ท่านยืนยันตามเหตุผลที่กล่าวข้างต้น ผู้พิพากษา Judge ad hoc Riphagen มีความเห็นแย้งเขียนไว้ในคำพิพากษาไม่เห็นด้วยกับการำให้เหตุผลของศาลเนื่องจากไม่อาจยอมรับกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศที่นำมาใช้บังคับกับคดี และในเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิกผู้พิพากษา 15 ท่าน มีผู้พิพากษา 3 ท่านที่เห็นว่าให้ยกคำร้องของรัฐบาลเบลเยียมด้วยเหตุผลอย่างอื่น และทาความเห็นแยกจากคำพิพากษา ได้แก่

ผู้พิพากษา Judge Tanaka มีความเห็นว่า แม้จะไม่ปรากฏว่ามีการปฏิเสธความยุติธรรมตามข้อกล่าวหาของรัฐบาลเบลเยียม แต่เห็นสมควรำให้ไม่รับพิจารณาคำให้การ 2 ข้อแรกของรัฐบาลสเปน⁹

ผู้พิพากษา Judge Jessup มีความเห็นว่ารัฐโดยสภาวะบางประการย่อมมีสิทธิที่จะขอคุ้มครอง Diplomatic Protection ำให้แก่ผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นคนชาติของตน แต่ในคดีนี้ไม่ปรากฏการพิสูจน์ว่าผู้ถือหุ้นซึ่งได้แก่บุคคลธรรมดาและนิติบุคคลที่จะขอำให้ชดำช่ำเสียหายในระหว่างเวลาที่เกิดข้อพิพาทเป็นคนชาติเบลเยียม¹⁰

ผู้พิพากษา Judge Gros วินิจฉัยว่ารัฐใดที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจย่อมมีสิทธิที่จะดำเนินการใดๆได้ แต่คดีนี้ไม่ปรากฏว่ารัฐบาลเบลเยียมได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจในการใด¹¹

⁹Ibid., p.115.

¹⁰Ibid., p.161-221.

¹¹Ibid., p.65-113.

วิเคราะห์

คดี The Bcelona Traction, Light & Power Company, Limited. เป็นคดีที่ศาลได้วินิจฉัยในเรื่องราวที่มีสิทธิในการคุ้มครองทางการทูต ในผลประโยชน์ของคนชาติ โดยได้พิจารณาถึงหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับบริษัทต่างๆ ซึ่งมีได้เป็นการพิจารณาถึงเรื่องความรับผิดชอบของบริษัทโดยตรง แต่การวินิจฉัยคดีในเรื่องที่เกี่ยวกับบริษัทนี้เป็นการพิจารณาคดีของบริษัทจำกัดที่มีลักษณะเป็นบริษัทข้ามชาติ และการวินิจฉัยในบางกรณีได้อธิบายถึงหลักการของกฎหมายว่าด้วยบริษัท เช่น หลักการเป็นเอกเทศขององค์กรกฎหมายของบริษัท (Separate Entity) หลักสภาพบุคคล (Legal Personality) หลักการจำกัดความรับผิดชอบ (Limited Liability) หลักการไม่คำนึงถึงสภาพบุคคลของบริษัท (Disregard of Corporate Entity) ในสาระสำคัญของหลักการในบริบทของกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งอาจพิจารณาและวิเคราะห์ถึงสาระสำคัญและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้กฎหมายของศาลได้ดังนี้

1. การพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับบริษัทข้ามชาติในกฎหมายระหว่างประเทศ

คดีนี้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศจะต้องวินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ สามด้านของ 1. รัฐที่มีคนชาติของตนเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทที่ก่อตั้งขึ้นโดยกฎหมายของรัฐอื่น และมีสำนักงานจดทะเบียนในดินแดนของรัฐนั้นด้วย 2. รัฐที่ถูกกล่าวหาว่าอนุญาตให้กระทำการผิดกฎหมายต่อบริษัทและผู้ถือหุ้น และ 3. รัฐที่อนุญาตการก่อตั้งบริษัทและมีสำนักงานจดทะเบียนในดินแดนของตน

ศาลเห็นว่า สถานะขององค์กรแห่งบริษัท (Corporate Entity) เป็นสถานะทางกฎหมายของรัฐที่เกิดขึ้นและมีพัฒนาการสำคัญต่อชีวิตทางเศรษฐกิจของรัฐ กฎหมายระหว่างประเทศยอมรับสถาบันทางกฎหมายของรัฐ และศาลเห็นว่าจากมุมมองทางประวัติศาสตร์สภาพบุคคลของบริษัทเป็นสิ่งที่แสดงถึงพัฒนาการของสิ่งใหม่และการขยายองค์ประกอบทางเศรษฐกิจและมีความสามารถบางอย่างที่มากกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป สามารถมีสิทธิและหน้าที่เป็นของตนเองเป็นการเฉพาะตัว¹² ซึ่งกฎหมายระหว่างประเทศยอมรับถึงสถาบันทางกฎหมายภายในของรัฐ

¹²Ibid., Para 37-40, p.33-34.

และยอมรับสิทธิและหน้าที่ของสถาบันทางกฎหมายนี้ด้วย

โดยหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศ กฎเกณฑ์แห่งกฎหมายระหว่างประเทศจะเป็นกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายที่บังคับใช้กับรัฐอธิปไตย กิจกรรมต่างๆของพลเมืองหรือชนชาติแห่งรัฐ จะมีกฎหมายภายในของแต่ละรัฐบังคับใช้ แต่ในบางกรณีของกฎหมายระหว่างประเทศสมัยใหม่ก็กำหนดสิทธิและหน้าที่ต่อบุคคลโดยตรง เช่น สิทธิหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นการกำหนดให้บุคคลธรรมดาที่มีสิทธิและหน้าที่โดยกฎหมายระหว่างประเทศ

ในกรณีของบริษัทซึ่งถือเป็นบุคคลสมมุติ ศาลได้อ้างว่ากฎหมายระหว่างประเทศอ้างอิงถึงกฎหมายภายในในการพิจารณาสิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคล เนื่องจากเหตุผลที่ว่า กฎหมายระหว่างประเทศยอมรับสถาบันทางกฎหมายของชุมชน และเมื่อไม่มีกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายระหว่างประเทศเป็นการเฉพาะ จึงต้องอ้างอิงจากกฎหมายของชุมชนที่เกี่ยวข้อง¹³ ซึ่งเท่ากับกฎหมายยอมรับตัวตนของบริษัทและสิทธิหน้าที่ที่เกิดขึ้น จากสถาบันทางกฎหมายภายในที่สร้างขึ้นโดยรัฐ ในบริษัทของกฎหมายระหว่างประเทศ

2. สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบ ของบริษัท และผู้ถือหุ้น

ศาลเห็นว่าบริษัทและผู้ถือหุ้นมีฐานะทางกฎหมายแยกจากกัน¹⁴ บริษัทจำกัดมีสภาพบุคคลและมีสถานะของการ เป็นบริษัทแยกเป็นของตนเองแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้น กิจกรรมที่มีความแยกจากกันระหว่างบริษัทและผู้ถือหุ้นจึงทำให้แต่ละฝ่ายมีสิทธิและหน้าที่เป็นของตนเอง ตราบใดที่บริษัทยังดำรงตัวตนอยู่ผู้ถือหุ้นย่อมไม่มีสิทธิในทรัพย์สินของบริษัท ผู้ถือหุ้นไม่มีอำนาจดำเนินการใดในนามของบริษัทหรือในนามของตนเองได้ ศาลอ้างว่าแนวความคิดเรื่องการเป็นเอกเทศขององค์กรกฎหมายและโครงสร้างของบริษัทเป็นสิ่งที่พบได้ในกฎหมายของชุมชนต่างๆไป¹⁵

¹³Ignaz Seidl-Hohenveldern, Corporation in and Under International Law (Cambridge : Grotius Publications Limited, 1987), p.1-3.

¹⁴International Court of Justice, Ibid., Para 41 ,p.34.

¹⁵Ibid., Para 41-42 ,p.34-35.

แนวความคิดเรื่องการเป็นเอกเทศขององค์กรกฎหมาย เป็นแนวความคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมัน และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในหลายๆประเทศ และในหลายสกุลกฎหมายหลักของโลก แต่มีข้อน่าสังเกตุว่าสิทธิหน้าที่และความรับผิดทางกฎหมายของบริษัทและผู้ถือหุ้นเป็นสิทธิหน้าที่และความรับผิดที่เกิดขึ้นในระยะเวลาที่ผู้ถือหุ้นเป็นเพียงบุคคลธรรมดา แต่ในคดีนี้บริษัท Bcelona Traction เป็นบริษัทนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัดและมีสถานะในการเป็นบริษัทผู้ถือหุ้นของบริษัทจำกัดอื่น ในขณะที่เดียวกันผู้ถือหุ้นของบริษัท Bcelona Traction ก็เป็นบุคคลธรรมดาและบริษัทนิติบุคคลด้วยเช่นเดียวกัน การยอมรับสิทธิหน้าที่ความรับผิดของศาลในกรณีเช่นนี้จึงเป็นการไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง แม้ว่าศาลจะกล่าวถึงสภาพความเป็นจริงว่า บริษัทและผู้ถือหุ้นต่างก็มีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างใกล้ชิด การกระทำที่ผิดกฎหมายต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย่อมเป็นการกระทำผิดต่ออีกฝ่ายหนึ่งด้วย¹⁶ แต่ศาลก็ยังถือว่า สิทธิหน้าที่ของแต่ละฝ่ายยังเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาแยกจากกัน

ในกรณีเช่นนี้หากนำมาปรับใช้กับความสัมพันธ์ของบริษัทข้ามชาติต่างๆน่าจะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม เพราะในความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทและผู้ถือหุ้นของบริษัทจะเป็นลักษณะของผู้ถือหุ้นที่มีไปบุคคลธรรมดา และส่วนมากจะเป็นบริษัทนิติบุคคลที่มีฐานะเป็นบริษัทแม่เป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทลูกต่างๆ หรือโดยการมีผู้ถือหุ้นเป็นบริษัทผู้ถือหุ้น ซึ่งมีผลทำให้ต้องพิจารณาสินทรัพย์ที่แยกจากกัน ทั้งๆที่อาจได้รับผลของการกระทำที่มีผลกระทบต่อกันทุกบริษัทหรืออาจเป็นผู้กระทำการต่อบุคคลภายนอกเสียเองก็ได้

3. หลักการจำกัดความรับผิด

ศาลได้กล่าวถึงการเป็นบริษัทจำกัดความรับผิด (Company Limited) ในทำนองที่ว่าบริษัทและผู้ถือหุ้น ย่อมมีความรับผิดจำกัดขึ้นอยู่กับทรัพย์สินของบริษัท และผู้ถือหุ้นมีความรับผิดโดยจำกัดตามหลักของกฎหมายว่าด้วยการจำกัดความรับผิด¹⁷

หลักการจำกัดความรับผิดแม้ว่าจะจะเป็นหลักการสำคัญของกฎหมายว่าด้วยบริษัท และ

¹⁶Ibid., Para 46 ,p.36.

¹⁷Ibid., para 42 ,p.34-35.

เป็นหลักการใช้กันโดยทั่วไปในหลายประเทศ แต่หลักการจำกัดความรับผิดก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะที่ยังไม่เกิดบริษัทนิติบุคคลมีอำนาจในการถือหุ้นของบริษัทนิติบุคคลอื่น การเกิดขึ้นของหลักการจำกัดความรับผิดก็เพื่อวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองการลงทุนของบุคคลธรรมดาในฐานะนักลงทุน นอกจากนี้ลักษณะของการเกิดขึ้นยังเป็นการบังคับให้บุคคลภายนอกต้องรับรู้ รับผิดชอบต่อและยอมรับความรับผิดที่จำกัดระหว่างหุ้นส่วนของกิจการ เป็นเสมือนสัญญาระหว่างหุ้นส่วนของกิจการที่กำหนดสิทธิหน้าที่ของบุคคลภายนอกโดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของบุคคลภายนอกเลย เมื่อมีการยอมรับหลักการจำกัดความรับผิดไว้ในกฎหมายในฐานะที่เป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายในระยะเวลาดต่อมาสิทธิของบุคคลภายนอกจึงถูกจำกัดไปโดยกฎเกณฑ์ของกฎหมาย

เมื่อศาลยอมรับหลักการจำกัดความรับผิดในการนำมาใช้กับบริษัทข้ามชาติซึ่งนอกจากจะเป็นการใช้หลักกฎหมายที่มีข้อบกพร่องเนื่องจากการใช้หลักกฎหมายที่ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์เริ่มต้นแล้ว ยังเป็นหลักกฎหมายที่ตัดสิทธิของบุคคลภายนอกด้วย เมื่อยอมรับนำมาใช้กับบริษัทข้ามชาติและโดยผลของการใช้ร่วมกับหลักกฎหมายว่าด้วยการเป็นเอกเทศขององค์การกฎหมายแล้ว ย่อมจะส่งผลให้เกิดการตัดขาดในความสัมพันธ์ทางกฎหมายของบริษัทจำกัดในกลุ่มบริษัทข้ามชาติ และทำให้เกิดการจำกัดความรับผิดซ้อนกันไปซ้อนกันมาหลายชั้นโดยผลของโครงสร้างของบริษัทข้ามชาติ และอาจมีผลทำให้บุคคลภายนอกเสียสิทธิประโยชน์ที่จะพึงมีพึงได้เนื่องจากการใช้หลักการจำกัดความรับผิดด้วย

ในประเทศด้อยพัฒนาต่างๆซึ่งส่วนมากมักจะเป็นประเทศที่มีการดำเนินกิจการของบริษัทข้ามชาติ และในระบบกฎหมายของประเทศด้อยพัฒนามักจะเป็นระบบกฎหมายที่ยอมรับหลักการของกฎหมายว่าด้วยบริษัทต่างๆและยอมรับหลักการจำกัดความรับผิดย่อมได้รับผลกระทบโดยตรงจากข้อบกพร่องของหลักกฎหมาย และโดยผลของการใช้หลักกฎหมายนี้ด้วย

4. หลักการไม่คำนึงถึงสภาพบุคคลของบริษัท

ศาลได้อ้างหลักการไม่คำนึงถึงสภาพบุคคลของบริษัทว่ากฎหมายระหว่างประเทศยอมรับหลักการนี้เช่นเดียวกับหลักการเป็นเอกเทศขององค์การกฎหมายและหลักการจำกัดความรับผิด¹⁸

¹⁸Ibid., Para 58, p.39.

ศาลได้อธิบายถึงหลักการไม่คำนึงถึงสภาพบุคคลของบริษัทว่าเป็นหลักกฎหมายที่กำหนดมาตรการป้องกันและมาตรการเยียวยาผลประโยชน์ต่างๆที่มีต่อองค์กรของบริษัทโดยเฉพาะบุคคลภายนอกที่ติดต่อกับบริษัท หลักการไม่คำนึงถึงสภาพบุคคลของบริษัทจะเป็นมาตรการป้องกันการใช้อิทธิทธิของสภาพบุคคลของบริษัทในทางที่ผิด เช่นโดยการกระทำฉ้อฉล การประพฤติที่ไม่สมควร เป็นมาตรการในการป้องกันบุคคลที่สาม เช่นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ หรือเป็นมาตรการป้องกันการละเมิดข้อกำหนดของกฎหมายหรือหน้าที่ตามกฎหมาย

แต่อย่างไรก็ตาม หลักการไม่คำนึงถึงสภาพบุคคลของบริษัทมิได้ใช้เพื่อประโยชน์ของผู้ถือหุ้นและการใช้หลักการจำกัดความรับผิดชอบจะใช้ในสภาพการณ์เฉพาะในฐานะ เป็นข้อยกเว้นของกฎหมายเท่านั้น¹⁹

คำอธิบายของศาลเป็นการอธิบายถึงการยอมรับและหลักการไม่คำนึงถึงสภาพบุคคลของบริษัทในกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ศาลก็มิได้ใช้หลักการดังกล่าวในคดีนี้ โดยเหตุผลที่ศาลได้อธิบายถึงหลักการดังกล่าวนั่นเอง

5. สิทธิโดยตรงของผู้ถือหุ้น

ศาลได้อ้างว่ากฎหมายประชามอนูญาตาให้ผู้ถือหุ้นมีสิทธิโดยตรงต่อบริษัท สิทธิโดยตรงของผู้ถือหุ้นได้แก่สิทธิที่จะได้รับเงินปันผล สิทธิในการร่วมประชุมและออกเสียงในการประชุม สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในทรัพย์สินที่เหลือจากการดำเนินคดีล้มละลาย หากสิทธิโดยตรงของผู้ถือหุ้นได้รับการกระทบกระเทือน ผู้ถือหุ้นย่อมมีอำนาจกระทำการใดเพื่อป้องกันสิทธิได้โดยตรง นอกจากนี้สิทธิของผู้ถือหุ้นที่จะเรียกร้องเอาสิทธิของบริษัทจะเกิดขึ้นได้เองโดยตรงก็ต่อเมื่อไม่มีสภาพการเป็นบริษัทอยู่อีกแล้ว (cease to exist)²⁰ นอกจากนี้ศาลยังได้อธิบายว่า เจ้าหนี้ของบริษัทก็ไม่อาจเรียกร้องให้บุคคลใดที่ก่อความเสียหายให้แก่บริษัทชดเชยค่าเสียหายให้แก่ตนเช่นกัน²¹

¹⁹Ibid., Para 56-57, p.39.

²⁰Ibid., Para 46-49, p.36-37.

²¹Ibid., Para 44, p.36.

การอธิบายของศาลเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงผลของการใช้หลักการเป็นเอกเทศขององค์กรบริษัท ซึ่งสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของบริษัท ผู้ถือหุ้น และบุคคลภายนอก ที่แยกจากกัน จะเป็นชุดของสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่าย ผลประโยชน์ของฝ่ายใดที่ได้รับการกระทบกระเทือนมิได้หมายความว่า จะเกิดสิทธิเรียกร้องให้ชดเชยค่าเสียหายได้ด้วย เมื่อผู้ถือหุ้นไม่มีสิทธิโดยตรงในบริษัทในการที่จะป้องกันสิทธิจากบุคคลภายนอกได้ บุคคลภายนอกก็ไม่อาจป้องกันสิทธิของตนจากบุคคลอื่นที่มีอาชีพบริษัทด้วยเช่นกัน

คำอธิบายของศาลแม้จะชอบด้วยหลักกฎหมาย แต่เนื่องจากดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าเป็นหลักการเป็นเอกเทศขององค์กรเป็นหลักการที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้ถือหุ้น หรือสมาชิกของบริษัทที่เป็นบุคคลธรรมดา แต่ในกรณีของบริษัทข้ามชาติเป็นกรณีที่บริษัทแม่เป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทลูก บริษัทแม่เป็นผู้อยู่ในฐานะที่มีอาชีพเป็นผู้ถือหุ้น หากแต่เป็นศูนย์กลางของการบริหารและจัดการบริษัทที่กระทำการโดยตรงต่อบริษัทลูกต่างๆ หากกฎหมายยอมรับสิทธิโดยตรงของบริษัทแม่โดยการเป็นผู้ถือหุ้นเท่านั้น หลักกฎหมายนี้ย่อมจะเป็นการจำกัดและกีดกันการใช้กฎหมายหลักการอื่นในความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทและผู้ถือหุ้นที่แตกต่างไปจากวัตถุประสงค์ที่มาของหลักการของกฎหมายนั่นเอง

6. การอ้างสิทธิของรัฐเพื่อการคุ้มครองผลประโยชน์ของคนชาติในบริษัท

โดยคำวินิจฉัยของศาล วินิจฉัยให้รัฐที่เป็นเจ้าของสัญชาติของบริษัทเป็นรัฐที่มีอำนาจในการคุ้มครองผลประโยชน์ของคนชาติในบริษัท ศาลอ้างว่าไม่มีกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายระหว่างประเทศอนุญาตให้รัฐที่มีคนชาติเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทมีอำนาจในการคุ้มครองผลประโยชน์ของคนชาติในบริษัทได้²² และในคำวินิจฉัยของศาลนี้มีความเห็นของผู้พิพากษาบางท่านมีความเห็นที่แตกต่างไป อาทิ ผู้พิพากษา Judge Jessup มีความเห็นว่าการคุ้มครองผลประโยชน์ของคนชาติในบริษัทโดยรัฐที่มีคนชาติเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทมิได้อันกรณีที่ปรากฏว่า 1. บริษัทได้จดทะเบียนในรัฐนั้นและรัฐนั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อบริษัทโดยขาดกระบวนการวินิจฉัยตามกฎหมายและผู้ถือหุ้นในบริษัทนั้นเป็นผู้มีสัญชาติอื่น 2. บริษัทที่จดทะเบียนในรัฐนั้นได้ล้มละลายหรือปิดกิจการ

²²Ibid., Para 51, p.37.

โดยเป็นผลมาจากการกระทำที่ก่อผลเสียหายโดยรัฐที่สาม 3. เมื่อการกระทำที่ก่อผลเสียหายเกิดขึ้นโดยตรงต่อผู้ถือหุ้นและมีได้เกิดผลเสียหายโดยตรงต่อบริษัท²³

คำวินิจฉัยของศาลเป็นผลมาจากการพิจารณาหลักการเป็นเอกเทศขององค์กฎหมาย ซึ่งมีผลทำให้ต้องแยกพิจารณาสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของบริษัทออกจากผู้ถือหุ้น แม้ว่าจะมีผู้พิพากษาบางท่านเห็นว่า รัฐที่มีคนชาติเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทมีอำนาจคุ้มครองผลประโยชน์ของคนชาติของตน แต่ศาลโดยเสียงส่วนใหญ่ในคดีนี้ไม่ยอมพิจารณากรณีนี้โดยให้เหตุผลว่า หากยอมให้รัฐที่มีคนชาติเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทมีสิทธิเช่นนั้นจะทำให้เกิดบรรยากาศของความขัดแย้งและขาดความมั่นคงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพราะเท่ากับเป็นการอนุญาตให้รัฐใดๆ ที่มีผู้ถือหุ้นในบริษัทเป็นคนชาติของตนสามารถอ้างสิทธิดังกล่าวได้²⁴

การให้เหตุผลของศาลในกรณีนี้อาจก่อปัญหาขึ้นได้ เพราะจากเหตุผลของการเกิดขึ้นของการเป็นเอกเทศขององค์กฎหมายและโดยการเกิดขึ้นพร้อมการพัฒนาการของหลักการจำกัดความรับผิด มีใช้หลักกฎหมายที่เกิดขึ้นเพื่อใช้กับบริษัทข้ามชาติโดยตรงประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง เป็นความชอบธรรมเพียงใดที่ศาลนำหลักกฎหมายของชุมชนในบางกรณีมาใช้พิจารณาปัญหาในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพราะในระบบกฎหมายภายใน สิทธิและหน้าที่ต่างๆ ของพลเมืองขึ้นอยู่กับกฎหมายของรัฐ แต่ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมิได้มีรัฐใดรัฐหนึ่งมีอำนาจอธิปไตยเหนือรัฐอื่น การคุ้มครองผลประโยชน์ของรัฐไม่น่าใช้มาตรฐานจากกฎหมายภายในของชุมชนเป็นกรอบในการพิจารณาแต่เพียงอย่างเดียวได้

หากการใช้มาตรฐานของศาลเช่นกรณีนี้เป็นกฎเกณฑ์ในการใช้กับบริษัทข้ามชาติแล้ว น่าจะเป็นผลกระทบต่อการดำเนินกิจการของบริษัทข้ามชาติ และสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากบริษัทข้ามชาติมิได้ประกอบธุรกิจเกี่ยวพันแต่เพียงรัฐที่จดทะเบียนก่อตั้งบริษัท และรัฐที่มีผู้ถือหุ้นในบริษัทเป็นคนชาติเท่านั้น หากยังเกี่ยวข้องกับรัฐอื่นอีกหลายลักษณะซึ่งปรากฏในคดีนี้แล้ว

อนึ่งในการที่ศาลวินิจฉัยว่าสิทธิของรัฐที่จะเรียกร้องสิทธิในค่าเสียหายเมื่อมีการลง

²³Ibid., Para 50-56, p.191-194.

²⁴Ibid., Para 96, p.49.

ทุนของประเทศตนไปยังต่างประเทศอาจเกิดขึ้นได้ในการที่มีสนธิสัญญาหรือข้อตกลงเป็นพิเศษระหว่างรัฐนั้น มีข้อสังเกตบางประการกล่าวคือ

ได้ปรากฏในคดี Eletttronica Sicula S.p.A* ซึ่งคดีขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งลักษณะของคดีอาจพิจารณาเปรียบเทียบกับคำวินิจฉัยในคดี The Barcelona Traction ในการอ้างสิทธิของผู้ถือหุ้นในบริษัทต่างประเทศซึ่งผู้ถือหุ้นเป็นคนชาติของรัฐนั้น ได้ว่า สนธิสัญญาหรือข้อตกลงพิเศษระหว่างรัฐ ในระหว่างรัฐที่มีคนชาติเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทของรัฐที่เป็นผู้รับการลงทุนซึ่งเป็นรัฐที่บริษัทได้จดทะเบียนก่อตั้งบริษัทด้วย ในการนี้ต้องมีการกำหนดในสนธิสัญญาหรือความตกลงอย่างชัดแจ้งถึงสิทธิเช่นนั้นด้วย ซึ่งอาจพิจารณาในรายละเอียดของคดีบางประการได้ดังนี้

บริษัท Eletttronica Sicula S.p.A เป็นบริษัทผลิตอุปกรณ์ไฟฟ้าที่ จดทะเบียนก่อตั้งที่เมือง Palermo เกาะ Sicily ในประเทศอิตาลี ผู้ถือหุ้นเดิมของบริษัทเป็นผู้ถือหุ้นชาวอิตาลี ต่อมาบริษัทมีปัญหาทางการเงิน ในบริษัทของสหรัฐอเมริกา 2 บริษัทได้แก่บริษัท The Raytheon Company และบริษัท Machlett Laboratories Inc. ได้เข้ามาถือหุ้นแทน ซึ่งต่อมาได้ถือหุ้นในสัดส่วนถึงบริษัทละ 99.16 % และ 0.84 % ตามลำดับ จนกระทั่ง ค.ศ.1967 ทำการผลิตสินค้าประเภท Microwave tubes, cathode-ray tubes, semiconductor rectifiers, X-ray และ Surge arresters

บริษัทได้ประสบปัญหาในเรื่องเงินทุนประกอบการ จนกระทั่งบริษัทผู้ถือหุ้นมีแผนที่จะทำการปิดกิจการเพื่อบรรเทาความเสียหาย ในขณะที่ทางการอิตาลีมีความประสงค์ให้บริษัทประกอบกิจการต่อไปและได้ดำเนินการบางประการเพื่อให้มีการฟื้นฟูฐานะของบริษัท ซึ่งฝ่ายบริษัทไม่เห็นด้วยกับการดำเนินการของทางการ

ในวันที่ 26 เมษายน 1968 บริษัทได้ร้องขอให้ศาลสั่งให้บริษัทล้มละลาย โดยผลแห่งการดำเนินคดีล้มละลายและหลังจากการเฉลี่ยหนี้แก่เจ้าหนี้ในคดีล้มละลายแล้ว ปรากฏว่าไม่มีทรัพย์สินใดเหลือให้กับผู้ถือหุ้นเลย

สหรัฐอเมริกาได้ยื่นคำร้องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเรียกร้องค่าเสียหาย โดยอ้างสิทธิจากสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีทางการค้าและการลงทุนระหว่างสหรัฐอเมริกา และอิตาลีและข้อตกลงเพิ่มเติมอื่นๆอีกจำนวนหนึ่ง (Treaty of Friendship, Commerce and

Navigation (FCN) and its Supplement Agreement)

สนธิสัญญาสัมพันธไมตรีทางการค้าและการลงทุน ระหว่างสหรัฐอเมริกาและอิตาลีนี้เป็นสัญญาทวิภาคีที่สหรัฐได้ทำสนธิสัญญาประเภทนี้กับหลายประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการคุ้มครองการลงทุนของรัฐคู่ภาคีโดยให้ความคุ้มครองแก่ผู้ลงทุนจากประเทศคู่ภาคีโดยใช้หลักการไม่เลือกปฏิบัติ (Non Discrimination) และหลักปฏิบัติเยี่ยงคนในชาติ (Nation Treatment)

ถึงแม้ว่าที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศวินิจฉัยว่าสหรัฐอเมริกาไม่อาจเรียกร้องค่าเสียหายได้เนื่องจากอิตาลีมิได้ละเมิดสัญญาดังกล่าว แต่การที่อิตาลีต่อสู่ว่าสนธิสัญญาดังกล่าวไม่ครอบคลุมถึงการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ร่วมลงทุนต่างชาติในบริษัทที่จดทะเบียนก่อตั้งในอิตาลีนั้น ศาลวินิจฉัยว่าข้อต่อสู้นี้ฟังไม่ขึ้น เพราะสัญญาประกอบของสนธิสัญญาดังกล่าวได้บัญญัติครอบคลุมถึงสิทธิของผู้ร่วมลงทุนชาวต่างชาติแล้ว แต่ศาลไม่ได้วินิจฉัยโดยตรงว่าได้การนำหลักกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศจากคดี The Barcelona Traction มาใช้

คำวินิจฉัยของศาลในคดีนี้แม้จะมีได้อ้างถึงคำวินิจฉัยในคดีของศาล The Barcelona Traction ในคำวินิจฉัยเรื่องสิทธิของรัฐที่มีคนชาติเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทในกรณีที่มีสนธิสัญญา แต่ก็สามารถตีความได้ว่าศาลในคดีนี้ไม่ได้วินิจฉัยไปในทางที่ขัดกับคำวินิจฉัยในเรื่องสิทธิของผู้ถือหุ้นต่างชาติในคดี The Barcelona Traction แต่อย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*Stephen A. Kubiowski, "The Case of Elettronica S.p.A : Toward Greater Protection of Shareholders' Rights in Foreign Investment", Columbia Journal of Transnational Law. 29 (1991) : 215-244. และดู

United Nations, Summaries of Judgments, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice 1948-1991. (New York : The United Nations Publication, 1992), p.196-204

4.1.2 คดี Union Carbide Corporation Gas Plant Disaster at Bhopal, India.²⁵

ข้อเท็จจริงและการพิจารณาของศาล

ในวันที่ 2 - 3 ธันวาคม 1984 ได้เกิดอุบัติเหตุแก๊สพิษ "Toxic methyl isocyanate" รั่วจากโรงงานอุตสาหกรรมที่เมือง Bhopal แห่งรัฐ Madhya Pradesh ประเทศอินเดีย และกระแสลมได้พัดพาเอาแก๊สพิษดังกล่าวเข้ามาในเขตชุมชนที่อยู่อาศัย เป็นผลให้มีประชาชนล้มตายเป็นจำนวนกว่า 2,100 คน บาดเจ็บพิการมากกว่า 200,000 คน พร้อมกับความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสัตว์เลี้ยงและสภาวะแวดล้อมจำนวนมาก²⁶ โรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดอุบัติเหตุเป็นโรงงานผลิตสารเคมีประเภทยาฆ่าแมลงของบริษัท Union Carbide India Limited เริ่มก่อสร้างโรงงานเมื่อ ค.ศ.1969 และได้ทำการผลิตยาฆ่าแมลงใน ค.ศ.1977²⁷

²⁵Southern District Court of New York, United States District Court in re Union Carbide Corporation Gas Plant Disaster at Bhopal, India in December, 1984 (May 12, 1986) International Legal Material July 1986, p771-802 ; All the World Gaped Times December 17, 1984, p.6.

²⁶Mark A.Chinen, Jurisdiction : Foreign Plaintiffs, Forum Non Conveniens, and Litigation against Multinational Corporations. in re Union Carbide Corporation Gas Plant Disaster at Bhopal, India in December, 1984; 634 F.Supp.842 (S.D.N.Y.1986), appeal filed No. 86-7517 (2d. Cir June 26, 1986), Harvard International Law Journal, V.28 1987, p.202.

²⁷Pico Iyer, India Night of Death Times December 17, 1984, p.17.

บริษัท Union Carbide India Limited เป็นบริษัทที่จดทะเบียนก่อตั้งขึ้นในประเทศอินเดียใน ค.ศ.1937 และมีผู้ถือหุ้นเป็นบริษัทนิติบุคคลต่างประเทศชื่อบริษัท Union Carbide Corporation Limited จดทะเบียนก่อตั้งในมลรัฐ New York ประเทศสหรัฐอเมริกาถือหุ้นในฐานะบริษัทแม่จำนวน 50.9 % ของจำนวนหุ้นทั้งหมด²⁸ ในระยะแรกของการก่อตั้งของบริษัท Union Carbide India Limited บริษัทได้ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการผลิตแบตเตอรี่ในเมืองกัลกัตตา ประเทศอินเดีย²⁹

บริษัท Union Carbide Corporation Limited เป็นบริษัทข้ามชาติที่ดำเนินธุรกิจหลายประเภท อาทิ ธุรกิจเภสัชกรรม ธุรกิจอุตสาหกรรมปิโตรเคมีคัล อุตสาหกรรมการเกษตร การผลิตน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ไฟเบอร์ สำนักงานใหญ่ของบริษัทตั้งอยู่ที่เมือง Dunbery มลรัฐ Connecticut³⁰ ประเทศสหรัฐอเมริกา บริษัทได้ประกอบธุรกิจในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศด้อยพัฒนาเป็นจำนวนมากกว่า 23 ประเทศเช่น สหรัฐอเมริกา เยอรมันตะวันตก บราซิล ชิลี ใต้หวัน ฮองกง และไทย³¹ โดยมีบริษัทลูกทั้งที่จดทะเบียนก่อตั้งในสหรัฐอเมริกาและในประเทศที่ประกอบธุรกิจมากกว่า 37 บริษัท การถือหุ้นในบริษัทลูกส่วนมากบริษัท Union Carbide Corporation Limited จะเป็นผู้ถือหุ้นทั้งหมด (Wholly owned)³²

หลังการเกิดเหตุพยานความในประเศสหรัฐอเมริกาได้ยื่นคำร้องต่อศาลหลายแห่งในสหรัฐอเมริกาในนามของผู้เสียหายชาวอินเดียเป็นจำนวนมากถึง 144 คดี³³ ต่อมาคดีได้

²⁸SDNY.,p.772.

²⁹Ibid.,p.772.

³⁰Mark Whitaker, Frank Gibney, Sudip Mazumdar, Peter Mckillop, Bhopal : Who was to Blame ? Newsweek December 24,1984,p.8.

³¹The Directory of Multinationals ,p.1329-1330.

³²Ibid.,p.1330.

³³Aric Press, Frank Gibney jr., A Lawyer's Game of Chicken Newsweek December 24,1984 ,p.10.

รับการรวมพิจารณาเป็นคดีเดียวกันเสนอต่อศาล Southern District Court Of New York เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1985 โดยฟ้องคดีให้บริษัท Union Carbide Corporation ต้องรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเนื่องจาก บริษัท Union Carbide Corporation เป็นผู้กำหนดแนวทางการออกแบบโรงงานโดยวิศวกรของบริษัทเป็นผู้รับผิดชอบในการออกแบบและควบคุมการทำงานของโรงงาน และนอกจากนั้นบริษัท Union Carbide Corporation ยังมีฐานะเป็นบริษัทแม่ที่เป็นผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ของบริษัท Union Carbide India ที่เป็นบริษัทลูกของตน โดยมีความสัมพันธ์ในระหว่างบริษัทแม่และบริษัทลูกอย่างใกล้ชิดด้วยการเป็นผู้ดำเนินการทางเทคนิค การควบคุมการเงินของบริษัทลูกและอนุมัติค่าใช้จ่ายของบริษัทลูก การให้คำปรึกษาและฝึกอบรมเจ้าหน้าที่³⁴อีกด้วย ข้อกล่าวหาในการฟ้องคดีมีหลายข้อกล่าวหา อาทิ บริษัท Union Carbide Corporation ประมาทเลินเล่อในการออกแบบ ก่อสร้างและบำรุงรักษาโรงงาน, บริษัท Union Carbide Corporation ก่อให้เกิดความบกพร่องอย่างไม่มีเหตุผลสมควรที่ทำให้เกิดสถานการณ์อันตรายขึ้น, บริษัท Union Carbide Corporation ประกอบกิจการที่เป็นอันตรายที่มีกิจกรรมที่เป็นปกติทั่วไปโดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัย ฯลฯ

ในวันที่ 29 มีนาคม ค.ศ.1985 รัฐสภาอินเดียได้ผ่านพระราชบัญญัติ The Bhopal Gas Leak Disaster (Processing of Claim) Act³⁵ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ให้รัฐบาลอินเดียเป็นผู้รับช่วงสิทธิของผู้เสียหายในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอินเดียแต่เพียงผู้เดียว และรัฐบาลได้ยื่นคำฟ้องต่อศาล Southern District Court of New York ในวันที่ 29 เมษายน ค.ศ.1985 ขอให้ศาลรับพิจารณาคำฟ้องด้วยเหตุผลทางวิธีพิจารณา 3 ประการ³⁶ กล่าวคือ

³⁴Michael R. Costagliola, Jurisdiction and Conflicts of Law - The Bhopal Litigation, Harvard International Law Journal, V.26 1987 ,p.637.

³⁵The Bhopal Gas Leak Disaster (Processing of Claims) Bill, 1985 (March 29,1985) International Legal Material July 1986, p.884-888.

³⁶Michael R. Costagliola,p.638.

1. การพิจารณาโดยศาลในสหรัฐอเมริกา ศาลมีความอิสระในการค้นหาฎเกณฑ์ที่ทำให้การเข้าถึงพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทแม่และบริษัทลูกได้สะดวกดีกว่าการพิจารณาโดยศาลในอินเดีย

2. ค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีในสหรัฐอเมริกามีหลายอัตราทำให้ผู้เสียหายที่มีฐานะยากจนมีโอกาสฟ้องคดีได้ ขณะที่การฟ้องคดีต่อศาลอินเดียจะประสบปัญหาเรื่องค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีซึ่งมีอัตราที่สูงมาก

3. การพิจารณาคดีโดยศาลสหรัฐอเมริกามีความรวดเร็วมากกว่าการพิจารณาคดีในศาลอินเดีย ซึ่งจะมีผลทำให้ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหายทุกฝ่ายได้รับการเยียวยาได้อย่างรวดเร็ว

ต่อมาวันที่ 31 กรกฎาคม ค.ศ. 1985 บริษัท Union Carbide Corporation ได้ยื่นคำร้องคัดค้านของอัยการฟ้องโจทก์ เนื่องจากการพิจารณาคดีของศาลที่เสนอคำฟ้องไม่เป็นการสะดวกต่อการพิจารณาคดี (Forum non Conveniens) ซึ่งหลักกฎหมายในเรื่องความสะดวกในการพิจารณาคดีของศาลที่เสนอคำฟ้องเป็นหลักกฎหมายที่ให้อำนาจศาลในการขยายเขตอำนาจศาลในการพิจารณาคดี แม้ว่าเขตอำนาจในการพิจารณาคดีเช่นนั้นจะต้องได้รับอำนาจเป็นการทั่วไปจากรัฐบัญญัติก่อนก็ตาม

ศาลได้พิจารณาประเด็นว่า ศาลที่เสนอคำฟ้องไม่สะดวกในการพิจารณาคดี หรือมีศาลอื่น (Alternate Court) มีความสะดวกในการพิจารณาคดีมากกว่าศาลที่เสนอคำฟ้องหรือไม่ ศาลได้วินิจฉัยว่า ในการพิจารณาว่าศาลในประเทศอินเดียเป็นศาลที่มีความสะดวกในการพิจารณาคดีหรือไม่ศาลเห็นว่า ในคดีส่วนมากจะพิจารณาว่าจำเลยสามารถต่อสู้คดีในศาลนั้นได้หรือไม่ เมื่อปรากฏว่าบริษัท Union Carbide Corporation ได้รับรู้ถึงอำนาจศาลและได้ยอมรับเขตอำนาจศาลของศาลอินเดีย³⁷ ประเด็นที่ความสามารถในการต่อสู้คดีของ บริษัท Union Carbide Corporation ในศาลอินเดียจึงเป็นที่กระจ่างชัด โดยศาลมีเหตุผลประกอบการวินิจฉัยในประเด็นต่างๆ ดังนี้

³⁷SDNY., p.775., Mark A. Chinen, p.203.

1. ในงานที่โจทก์อ้างว่าศาลของอินเดียไม่สะดวกในการพิจารณาคดีเนื่องจากศาลานอินเดียขาดกระบวนการวิธี (Innovention) ที่จะใช้ในการพิจารณาคดีที่มีความซับซ้อนของคดีนี้ ศาลปฏิเสธข้ออ้างนี้ เนื่องจากศาลรับฟังคำให้การของผู้เชี่ยวชาญฝ่ายจำเลยที่มีน้ำหนักเพียงพอที่ทำให้ศาลเห็นว่าคณะลูกขุนชาวอินเดีย³⁸ (Indian Judiciary) มีประสบการณ์คดีที่ซับซ้อนมาก่อนแล้ว

2. ในงานที่โจทก์อ้างว่าศาลของอินเดียไม่สะดวกในการพิจารณาคดีเนื่องจากระบบกฎหมายของอินเดียเป็นผลทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างล่าช้า (Endemic Delay) ศาลเห็นว่า การพิจารณาคดีที่เป็นไปอย่างล่าช้าก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาเช่นเดียวกัน และโดยการที่รัฐสภาอินเดียได้ตราพระราชบัญญัติ The Bhopal Gas Leak Disater Act ขึ้นจะทำให้การเยียวยาผู้เสียหายในคดีนี้เป็นไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ศาลยังเห็นว่าศาลฎีกาของประเทศอินเดียสามารถที่จะตัดสินคดีได้อย่างรวดเร็ว³⁹

3. ศาลปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ที่ว่าโจทก์จะไม่ได้ได้รับความสะดวกในการเสนอพยานหลักฐาน เนื่องจากนักกฎหมายอินเดียขาดความชำนาญในการเข้าถึงเรื่องทางเทคนิคของคดี และกระบวนการพิจารณาที่ซับซ้อนของคดีนี้⁴⁰

4. โดยการพิจารณาคดีก่อนๆ ของศาลอินเดีย (Case Law) ศาลไม่เห็นด้วยที่อ้างว่ากฎหมาย Case Law ของอินเดียไม่อาจปรับใช้กับคดีนี้ได้เพราะคดีละเมิดใน Case Law ของกฎหมายอินเดียมีน้อย แต่แนวความคิดของหลักกฎหมายว่าด้วยละเมิดก็เป็นสาระที่มีอยู่ในกฎหมายอินเดีย และศาลอินเดียก็สามารถใช้ Case Law ของอังกฤษได้ในการพิจารณาคดีได้⁴¹

5. ข้อกล่าวอ้างของโจทก์ว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความของศาลอินเดียอาจเป็นอุปสรรคที่กีดกันความสมบูรณ์ของการไต่สวนคดี และกระบวนการพิจารณาในศาลอินเดียไม่อาจขยายผลไปยังสหรัฐอเมริกาได้ ศาลเห็นว่าข้อสัญญาของโจทก์ที่ยอมรับกฎเกณฑ์ต่างๆ แห่ง The

³⁸SDNY., p.776-777., Mark A. Chinen, p.204.

³⁹SDNY., p.777-778., Mark A. Chinen, p.204.

⁴⁰SDNY., p.778-782., Mark A. Chinen, p.204.

⁴¹Ibid., p.794-795.

United States Federal Rules of Civil Procedure สามารถนำไปใช้ในเขตอำนาจอินเดียได้ ข้อกล่าวอ้างเรื่องการขาดสมรรถภาพของคณะลูกขุนและเรื่องค่าธรรมเนียมฟ้องศาลอินเดียเป็นเรื่องที่ไม่เกิดขึ้นทั้งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law ทั่วไปหรือในประเทศอังกฤษ ข้อกล่าวอ้างถึงผลบังคับของคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้นศาลเห็นว่าเมื่อบริษัท Union Carbide Corporation ยอมรับการผูกพันตามคำพิพากษาของศาลอินเดียและยอมรับที่จะปฏิบัติตามคำพิพากษาแล้วข้อกล่าวอ้างนี้ย่อมตกไป⁴²

นอกจากการพิจารณาว่ามีศาลอื่นที่มีความสะดวกในการพิจารณาคดีหรือไม่ ซึ่งศาลพบว่าศาลในประเทศอินเดียมีความเพียงพอในการพิจารณาคดีแล้ว ศาลยังได้พิจารณาถึงกรณีอื่นได้แก่ ประเด็นเรื่องผลประโยชน์ของฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง ที่ได้แก่ผลประโยชน์ของเอกชน (Private Interest) และผลประโยชน์มหาชน (Public Interest) ซึ่งศาลได้พิจารณาดังนี้

ศาลพิจารณาผลประโยชน์ของเอกชน (Private Interest) แล้วพบว่า ผลประโยชน์ของเอกชนผู้เสียหายชาวอินเดียเป็นข้อที่บ่งชี้ว่าการพิจารณาคดีควรกระทำในศาลอินเดีย เนื่องจากเหตุผล 2 ประการ เหตุผลประการแรกการเข้าถึงพยานหลักฐานเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ในประเทศอินเดียเนื่องจากโรงงานของบริษัท Union Carbide India ได้ว่าจ้างพนักงานลูกจ้างเป็นชาวอินเดีย และมีพยานเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ แผนผัง การฝึกอบรมพนักงานและกระบวนการเพื่อความปลอดภัย เหล่านี้เป็นสิ่งที่อยู่ในอินเดีย ในขณะที่ข้อมูลเพียงส่วนน้อยที่อยู่ในสหรัฐอเมริกา และนอกเหนือจากนี้เอกสารต่างๆยังบันทึกไว้เป็นภาษาอินเดีย (Hindi) หรือภาษาอื่นๆของอินเดียซึ่งศาลอินเดียมีความสามารถในการวิเคราะห์เอกสารได้ดีกว่าศาลในสหรัฐอเมริกา เหตุผลประการที่สองศาลเห็นว่าการพิจารณาในศาลอินเดีย จะทำให้การเข้าถึงพยานหลักฐานได้ดีกว่าศาลสหรัฐอเมริกา เป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาการแปลภาษาและหลีกเลี่ยงการระคายจ่ายในการนำพยานหลักฐานมายังสหรัฐอเมริกา⁴³

⁴² Ibid., p.781., Mark A. Chinen, p.205-206.

⁴³ SDNY., p.794-795.

ศาลได้พิจารณาถึงผลประโยชน์ของมหาชน (Public Interest) แล้วพบว่า มีเหตุผลเรื่องประโยชน์สาธารณะที่เกี่ยวข้อง 2 กรณี กล่าวคือ กรณีแรก ศาลเห็นว่าเมื่อศาลอินเดียเป็นศาลที่มีอยู่และเหตุการณ์ทั้งหมดได้เกิดขึ้นในอินเดีย ศาลจึงไม่อาจบังคับให้ประชาชนสหรัฐอเมริกาต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการพิจารณาคดีได้ เนื่องจากชาวอเมริกันมีความเกี่ยวพันเพียงเล็กน้อยกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น⁴⁴ กรณีที่สอง ในการพิจารณาถึงผลประโยชน์ของประเทศอินเดียและผลประโยชน์ของประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลเห็นว่าผลประโยชน์สาธารณะของประเทศอินเดียมีน้ำหนักมากกว่าผลประโยชน์สาธารณะของประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐบาลทุก รัฐบาลจะต้องตัดสินใจด้วยตนเองว่าจะอนุญาตให้โรงงานอุตสาหกรรมประเภทใดดำเนินการผลิตและจะให้มีความปลอดภัยอย่างไรบ้าง การตัดสินใจของรัฐบาลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากค่านิยมและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆของแต่ละประเทศ เนื่องจากรัฐบาลอินเดียเป็นผู้ออกระเบียบกฎเกณฑ์ในการควบคุมการก่อสร้างและการดำเนินการของโรงงาน พลเมืองอินเดียจึงมีผลประโยชน์เกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งที่จะพิจารณาว่ากฎระเบียบบังคับที่มีอยู่นั้น มีความเหมาะสมเพียงพอหรือไม่⁴⁵

และในการพิจารณาถึงกฎหมายที่จะนำไปใช้บังคับ (Application Law) ศาลเห็นว่ากฎหมายอินเดียเป็นกฎหมายที่จะใช้เป็นกฎหมายในการพิจารณาคดี ศาลอินเดียมีความเหมาะสมในการพิจารณาคดีมากกว่าศาลสหรัฐอเมริกา ศาลได้พิจารณาถึงการต้องนำกฎหมายต่างประเทศมาใช้บังคับ เนื่องจากศาลถูกผูกพันให้ต้องยอมรับกฎเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายซึ่งกำหนดให้ใช้กฎหมายของรัฐที่มีการยื่นฟ้องคดี แม้ว่าคดีนั้นจะโอนมาจากศาลอื่นก็ตาม และในคดีนี้เนื่องจากเป็นคดีที่ศาลต้องใช้กระบวนการพิจารณาคดีหลายท้องที่ (Judicial Panel on Multidistrict Litigation)⁴⁶ ศาลจึงจำต้องพิจารณากฎเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายแห่งรัฐที่คำฟ้องได้ถูกรวมเป็นคดีเดียวกันใช้บังคับ และกฎเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันของกฎหมายได้ให้ศาลพิจารณาถึงผลบั่นปลายของคดีว่าจะเกี่ยวข้องกับรัฐใดมากที่สุดเป็นหลักในการ

⁴⁴Ibid., p. 801.

⁴⁵Ibid., p. 778.

⁴⁶Michael R. Costagliola, p. 63.

พิจารณาคดี ซึ่งศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าอินเดียเป็นรัฐที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับคดีมากกว่าสหรัฐอเมริกา จึงต้องนำกฎหมายว่าด้วยละเมิดแห่งรัฐที่เกิดเหตุมาใช้บังคับ⁴⁷

ศาลพิจารณาวินิจฉัยให้ยกคำร้องตามหลักความสะดวกในการพิจารณาคดีของศาลภายใต้เงื่อนไข 3 ประการ⁴⁸คือ

- 1.บริษัท Union Carbide Corporation ยินยอมและยอมรับอำนาจศาลอินเดีย
- 2.บริษัท Union Carbide Corporation ยอมรับปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลอินเดีย และยอมกระทำการตามคำสั่งต่างๆในระหว่างการพิจารณาของศาล
- 3.บริษัท Union Carbide Corporation ยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของ The Modal of The United States Federal Rules of Civil Procedure ตามคำขอของโจทก์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁷SDNY., p. 800.

⁴⁸Ibid., p. 802.

วิเคราะห์

คดี Union Carbide Corporation Gas Plant Disaster at Bhopal, India เป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจของบริษัทข้ามชาติโดยตรงและในสาระจากข้อเท็จจริงและเหตุผลในการฟ้องคดีจะทำให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทแม่และบริษัทลูกในกลุ่มของบริษัทข้ามชาติซึ่งมีได้เป็นแต่เพียงระหว่างบริษัทกับผู้ถือหุ้นเท่านั้น ผลทางกฎหมายและกระบวนการแห่งคดีมีสาระที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติที่อาจพิจารณาได้ดังนี้

1. ลักษณะของลูกหนี้และเจ้าหนี้ในคดี

บุคคลภายนอกที่ได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วยความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลทั่วไป และนอกจากนี้ยังมีผลเสียหายต่อสภาพแวดล้อมด้วย ผู้เสียหายในกรณีนี้อาจพิจารณาได้ว่าเป็นผู้เสียหายหรือเจ้าหนี้ที่ไม่สมัครใจ (Involuntary Creditor) โดยส่วนหนึ่งเป็นเอกชน และอีกส่วนหนึ่งเป็นความเสียหายต่อสาธารณะซึ่งอาจพิจารณาได้ว่าเป็นความเสียหายต่อรัฐ และลูกหนี้หรือสถานะของผู้ก่อความเสียหายมีสถานะเป็นบริษัทจำกัดความรับผิด ซึ่งเป็นบริษัทลูกของบริษัทข้ามชาติ และนอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทแม่และบริษัทลูกที่บริษัทแม่มีได้เป็นแต่เพียงผู้ถือหุ้นของบริษัทลูก หากแต่เป็นบริษัทที่เป็นผู้สั่งการดำเนินการของบริษัทลูกโดยตรงอีกด้วย ความรับผิดของลูกหนี้ที่เกี่ยวข้องในกรณีนี้ เนื่องจากผลแห่งการมีสถานะเป็นบริษัทจำกัดของลูกหนี้ความรับผิดจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับหลักการจำกัดความรับผิด

2. อำนาจของรัฐและผู้เสียหายในการฟ้องคดี

คดีนี้ผู้เสียหายและรัฐบาลอินเดียได้ยื่นฟ้องบริษัท Union Carbide Corporation เป็นจำเลยโดยตรง บริษัท Union Carbide Corporation มีฐานะเป็นบริษัทแม่และเป็นผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ของบริษัทลูก Union Carbide India Limited

การฟ้องคดีนี้มีได้เป็นการฟ้องคดีโดยอัยการระหว่างประเทศ หากแต่เป็นการฟ้องคดีข้ามประเทศโดยอัยการภายในของรัฐที่เกี่ยวข้องคือ สหรัฐอเมริกาและอินเดีย และฟ้องคดีต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนา ศาลสหรัฐจึงมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี

เหตุผลที่ใช้นการฟ้องคดีนอกจากจะเป็นเรื่องฟ้องให้บริษัทแม่รับผิดชอบผลแห่งการ

ละเมิดจากการกระทำของตนโดยตรงแล้ว ยังใช้เหตุผลของความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างบริษัทแม่และบริษัทลูกที่มีความใกล้ชิดกันมาก กล่าวคือ นอกจากจะเป็นผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ของบริษัทลูกแล้ว บริษัทแม่ยังเป็นผู้กระทำการบางประการ เช่นการดำเนินการทางเทคนิค การควบคุมการเงินและการอนุมัติให้บริษัทลูกดำเนินงานในนามของบริษัทลูกด้วย เหตุผลในการฟ้องคดีนี้จึงมีได้เป็นแต่เพียงการทำให้เหตุผลทางกฎหมายเฉพาะเรื่องสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบระหว่างบริษัทกับผู้ถือหุ้นดังที่เป็นการทำให้เหตุผลในคดี The Barcelona Traction Case

3. เหตุผลและสาระทางเทคนิคในการฟ้องคดีบางประการ

ผู้เสียหายจำนวนมากและรัฐบาลอินเดียได้ยื่นฟ้องต่อศาลในสหรัฐอเมริกาด้วยเหตุผลทางเทคนิคบางประการที่น่าพิจารณา กล่าวคือ เหตุผลเรื่องการพิจารณาพยานหลักฐาน ความรวดเร็วและค่าใช้จ่ายในการพิจารณา มาตรฐานการดำเนินอุตสาหกรรม และค่าเสียหายที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินคดีของศาล

เหตุผลเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้เสียหายและรัฐบาลอินเดียคาดว่าจะได้รับความยุติธรรมมากกว่าการพิจารณาในศาลอินเดีย และการดำเนินธุรกิจของบริษัทข้ามชาติในประเทศด้อยพัฒนา เชื่อว่า การตัดสินใจประกอบกิจการในประเทศด้อยพัฒนามีเหตุผลในเรื่องกฎเกณฑ์ข้อบังคับของกฎหมายในประเทศด้อยพัฒนามีช่องว่างบางประการที่มีผลดีต่อการประกอบกิจการของบริษัทข้ามชาติรวมอยู่ด้วย

ประเทศด้อยพัฒนามักจะยินดีและชักชวนให้บริษัทข้ามชาติเข้ามาดำเนินธุรกิจในประเทศของตนโดยมีสิ่งจูงใจหรือสิทธิประโยชน์ (Incentive) หลายประการ แต่มักไม่มีแนวทางการกำหนดให้บริษัทข้ามชาติมีความรับผิดชอบต่อการประกอบกิจการในประเทศของตน และโดยเฉพาะความรับผิดชอบตามกฎหมายหรือความรับผิดชอบตามกฎหมายที่ยังใช้หลักการเดียวกันกับประเทศอุตสาหกรรมทั้งหลายซึ่งเป็นจุดอ่อนทางกฎหมายอยู่แล้วด้วย

การดำเนินถึงสาระทางเทคนิคของผู้เสียหายและรัฐบาลอินเดียในการฟ้องคดีเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นการขาดความพร้อมทางกฎหมายของประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายอยู่ ณ ตัวเอง เช่นกัน

4. การทำให้เหตุผลของศาล

ศาลสหรัฐอเมริกาที่พิจารณาคดีนี้ได้ปฏิเสธที่จะพิจารณาเนื้อหาของคดีโดยอ้างหลักความสะดวกของศาลในการพิจารณาคดี (Forum non Conveniens) โดยให้เหตุผลสนับสนุน

คำวินิจฉัยของศาลว่า มีศาลอื่นที่เหมาะสมในการพิจารณาคดีมากกว่า

เหตุผลที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ ศาลได้อ้างถึงผลประโยชน์มหาชน 2 ประการซึ่งศาลเห็นว่าประชาชนสหรัฐอเมริกามีความเกี่ยวข้องกับคดีเพียงเล็กน้อยไม่สมควรต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการพิจารณาคดี และรัฐบาลของประเทศผู้รับการลงทุนต้องกำหนดมาตรฐานความปลอดภัยด้วยตนเอง

การให้เหตุผลของศาลเช่นนี้อาจพิจารณาได้ว่า ศาลปฏิเสธที่จะพิจารณาคดีที่คนชาติของรัฐได้ก่อความเสียหายขึ้นในรัฐอื่น เพราะหากรับพิจารณาคดีจะเกิดความเสียหายต่อสหรัฐอเมริกาหลายประการ เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีบริษัทแม่ของบริษัทข้ามชาติอยู่เป็นจำนวนมาก การยอมรับพิจารณาคดีนี้ย่อมก่อให้เกิด Case Law ที่จะต้องรับพิจารณาคดีอื่นๆอีก นอกจากนั้นความเสียหายที่จะเกิดขึ้นหากรับพิจารณาคดีนี้ได้ว่าบริษัท Union Carbide Corporation จะต้องรับผิดชอบแล้ว มูลค่าความเสียหายตามมาตรฐานของสหรัฐอเมริกาจะเป็นจำนวนมากซึ่งกระทบต่อผลประโยชน์ของประชาชนอเมริกันโดยตรง ซึ่งพิจารณาได้ว่าเป็นยุทธวิธีหนึ่งที่ใช้เพื่อป้องกันตนเอง การเปลี่ยนศาลพิจารณาคดีจะต้องใช้ระยะเวลาหนึ่งในการดำเนินคดี ทำให้จำเลยได้รับประโยชน์จากความล่าช้าในการดำเนินคดีและอาจคาดหวังได้ว่าจะได้รับการลงโทษที่มีผลเสียหายน้อยกว่าในการพิจารณาคดีในศาลอื่น⁴⁹

ผลกระทบต่อประเทศด้อยพัฒนาในการพิจารณาคดี The Barcelona Traction Case และคดี Union Carbide Case แล้ว จะพบว่าจะมีผลกระทบทั้งจากสาระของกฎหมายว่าด้วยความรับผิด และจากกระบวนการวิธีทางกฎหมายด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2 แนวโน้มของการกำหนดความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติ

การเพิ่มจำนวนของบริษัทข้ามชาติขึ้นกลายเป็นกลจักรสำคัญในกระบวนการทางเศรษฐกิจของโลกนับเกิดขึ้นตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา การประกอบกิจการของบริษัทข้ามชาติเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบแผนธุรกิจระหว่างประเทศและนำไปสู่ความยากลำบากที่จะกำหนดระเบียบข้อบังคับแก่บริษัทข้ามชาติ เมื่อบริษัทข้ามชาติโดยสภาพคือกลุ่มของบริษัทที่มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยใช้วิธีการมีลักษณะการควบคุมร่วมกันและมียุทธวิธีในการดำเนินธุรกิจเดียวกัน จึงเป็นผลให้กฎหมายที่ใช้บังคับกับบริษัทข้ามชาติไม่อาจใช้บังคับได้อย่างเหมาะสม เพราะในทัศนะของกฎหมายจะมองบริษัทข้ามชาติเป็นเพียงกลุ่มของบริษัทนิติบุคคลต่างสัญชาติที่จดทะเบียนก่อตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายที่แตกต่างกันในหลายๆประเทศ และในระดับของระเบียบแบบแผนระหว่างประเทศนั้นก็ยิ่งขาดกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายระหว่างประเทศที่จะนำมาใช้เป็นหลักการพื้นฐานที่ใช้บังคับกับบริษัทข้ามชาติ แต่ก็ได้มีความร่วมมือระหว่างประเทศโดยองค์การระหว่างประเทศ หรือโดยความร่วมมือของรัฐบาลต่างๆ ทว่าการศึกษบทบาทของบริษัทข้ามชาติและมีความพยายามที่จะกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อบังคับใช้กับบริษัทข้ามชาติ และเพื่อให้บริษัทข้ามชาติมีความรับผิดชอบต่อการดำเนินธุรกิจของตนมากขึ้น

องค์การสหประชาชาติได้มีการดำเนินการเพื่อศึกษบทบาทของบริษัทข้ามชาติ และเพื่อการกำหนดระเบียบข้อบังคับต่อบริษัทข้ามชาติ โดยการอนุมัติให้มีคณะกรรมการบริษัทข้ามชาติ (UN Commission on Transnational Corporation) ขึ้นใน ค.ศ.1974 และได้ก่อตั้งศูนย์กลางบริษัทข้ามชาติ (UN Centre on Transnational Corporation) ขึ้นใน ค.ศ.1975 เป็นองค์กรที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การสหประชาชาติ โดยคณะกรรมการบริษัทข้ามชาติมีสถานะเป็นองค์กรระหว่างรัฐบาลลาตินบรองแห่งคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (Intergovernmental Subsidiary of UN Economic and Social Council) มีหน้าที่ให้คำปรึกษาและคำแนะนำในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบริษัทข้ามชาติ ในขณะที่ศูนย์กลางบริษัท

⁴⁹Mark A. Chinen,p.209.

ข้ามชาติมีสถานะเป็นองค์การในควบคุมดูแลของเลขาธิการองค์การสหประชาชาติที่ก่อตั้งขึ้นโดยคำแนะนำของคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม เพื่อทำหน้าที่เป็นเลขานุการของคณะกรรมการบริษัทข้ามชาติ และเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของบริษัทข้ามชาติ⁵⁰ และให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการบริษัทข้ามชาติในการจัดทำร่างประมวลจรรยาบรรณบริษัทข้ามชาติขึ้นใน ค.ศ. 1976 และได้ร่างเสร็จเป็นลายลักษณ์อักษร (Proposed Text) เมื่อ ค.ศ. 1988

นอกจากการดำเนินการขององค์การสหประชาชาติแล้ว ยังมีการดำเนินการเพื่อกำหนดระเบียบข้อบังคับต่อบริษัทข้ามชาติโดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานต่างๆ ของกฎหมายระหว่างประเทศ หรือกำหนดหน้าที่ในระหว่างกันของรัฐและบริษัทข้ามชาติ โดยเป็นการดำเนินการขององค์การระหว่างประเทศหรือโดยความร่วมมือระหว่างประเทศอื่นๆ เช่น ประเทศลาตินอเมริกันที่เป็นภาคีแห่งสนธิสัญญา Andean Pact ได้จัดทำ The Andean Foreign Investment Code ขึ้นเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 1970 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศในกลุ่มประเทศ Andean และองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD.) ได้จัดทำตราสารขึ้นใน ค.ศ. 1976 จำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ OECD Declaration on International Investment and Multinational Enterprises และ OECD Guidelines for Multinational Enterprises ในขณะที่กลุ่มประเทศอิสลามได้จัดทำร่าง Agreement for the Promotion, Protection and Guarantee of Investment among Member States of the Organization of Islamic Conference โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองการลงทุนของเอกชนและคุ้มครองการลงทุนของรัฐ ประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community) ได้วางกฎเกณฑ์เพื่อบังคับใช้กับการประกอบธุรกิจของบริษัทข้ามชาติ และจัดระบบกฎหมายบริษัทของประชาคมขึ้น (Harmonisation of Company Law in the EEC) ตามข้อกำหนดของสนธิสัญญากรุงโรม (Rom Treaty) เป็นต้น

⁵⁰ Simson, p. 163-163.

4.2.1 ร่างประมวลจรรยาบรรณบริษัทข้ามชาติ (Proposed Text of The Draft Code of Conduct on Transnational Corporations)

ประมวลจรรยาบรรณบริษัทข้ามชาติได้เริ่มจัดทำขึ้นใน ค.ศ.1976 และจัดทำเสร็จในฐานะที่เป็นร่าง (Proposed Text) เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1988⁵¹ เนื้อหาของร่างประกอบด้วยส่วนประกอบ 6 ส่วน ได้แก่ คำปรารภ (Preamble) คำจำกัดความและขอบเขตการบังคับใช้ (Definition and Scope of Application) กิจกรรมของบริษัทข้ามชาติ (Activities of TNCs) การปฏิบัติต่อบริษัทข้ามชาติ (Treatment of TNCs) ความร่วมมือระหว่างประเทศในระดับรัฐบาล (Intergovernmental Co Operation) และเครื่องมือของประมวลจรรยาบรรณ (Implementation of the Code of Conduct)

ส่วนประกอบของร่างประมวลจรรยาบรรณบริษัทข้ามชาติกำหนดความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติ ปรากฏอยู่ในส่วนที่เป็นกิจกรรมของบริษัทข้ามชาติ และการปฏิบัติต่อบริษัทข้ามชาติ ซึ่งเป็นส่วนที่กำหนดหน้าที่ของบริษัทข้ามชาติ และสิทธิและหน้าที่ที่มีต่อกันระหว่างบริษัทข้ามชาติและประเทศผู้รับการลงทุน (Host States) ดังมีรายละเอียดดังนี้

กิจกรรมของบริษัทข้ามชาติ (Activities of Transnational Corporations)

กิจกรรมของบริษัทข้ามชาติได้กำหนดไว้ 3 เรื่องได้แก่ ข้อความทั่วไป (General) เรื่องทางเศรษฐกิจ การเงิน และสังคม (Economic Financial and Social) และการเปิดเผยข้อมูล (Disclosure of Information)

- ข้อความทั่วไป (General)

ในเรื่องข้อความทั่วไปได้กำหนดเงื่อนไขซึ่งเป็นหน้าที่ (Obligation) ของบริษัทข้ามชาติในการดำเนินธุรกิจหรือประกอบกิจกรรมในประเทศผู้รับการลงทุน โดยบริษัทข้ามชาติมี

⁵¹UN The New Code Environment, p.32.

หน้าที่ 9 ประการ โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. ยอมรับอำนาจอธิปไตยของรัฐและปฏิบัติตามกฎหมายภายใน, ระเบียบข้อบังคับและแนวปฏิบัติทางการบริหารของรัฐ⁵²
2. ปฏิบัติตามเป้าหมายทางเศรษฐกิจและวัตถุประสงค์ในการพัฒนา, นโยบายและลำดับความสำคัญ⁵³
3. ตรวจสอบและเจรจาในข้อสัญญาและข้อตกลงกับรัฐบาลเป็นระยะๆ⁵⁴
4. ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของสังคมและค่านิยมของรัฐผู้รับการลงทุน⁵⁵
5. ให้ความเคารพในสิทธิมนุษยชนและหลักการพื้นฐานแห่งเสรีภาพ รวมถึงความเสมอภาคในโอกาสและการได้รับการปฏิบัติ ห้ามการเลือกปฏิบัติต่อเชื้อชาติ ผิวพรรณ เพศ การนับถือศาสนา ภาษา สังคม ประเทศ การถือกำเนิด การเมืองหรือความคิดเห็นอื่นในสังคม และในความสัมพันธ์ทางอุตสาหกรรม⁵⁶
6. ละเว้นการร่วมมือกับการเหยียดผิวในอัฟริกาใต้⁵⁷
7. ละเว้นการแทรกแซงกิจการภายในของรัฐผู้รับการลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อรัฐผู้รับการลงทุนและก่อให้เกิดผลเสียหายทางการเมือง⁵⁸
8. ละเว้นการแทรกแซงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล โดยใช้วิธีการกดดัน หรือการบีบบังคับ⁵⁹
9. ละเว้นการกระทำที่ทุจริตมิชอบ โดยการติดสินบน การปรับเปลี่ยนข้อมูลเมื่อจะ

⁵²UN Code of Conduct, para 7, 8, 9

⁵³Ibid., para 10, 11

⁵⁴Ibid., para 12 (a) (b)

⁵⁵Ibid., para 13

⁵⁶Ibid., para 14

⁵⁷Ibid., para 15 (a) (b) (c) (d)

⁵⁸Ibid., para 16, 17

⁵⁹Ibid., para 18, 19, 20

ต้องถูกสอบสวนจากรัฐ⁶⁰

- เศรษฐกิจ การเงิน และสังคม (Economic Financial and Social)

ในเรื่องเศรษฐกิจ การเงินและสังคม กำหนดหน้าที่ของบริษัทข้ามชาติ 9 ประการ
ประการโดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การเป็นเจ้าของและการควบคุมบริษัทข้ามชาติ ๗ ต้องมีส่วนสร้างสรรค์เศรษฐกิจ
และสังคมของประเทศผู้รับการลงทุนโดยการกระจายความรับผิดชอบไปยังบริษัทลูกทุกบริษัทเพื่อ
ให้สามารถดำเนินธุรกิจให้มีผลกำไรได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์การพัฒนาถือที่ประกอบ
ธุรกิจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ถือหุ้นท้องถิ่น ส่งเสริมการจ้างงานและการให้สวัสดิการใน
ทุกระดับ⁶¹

2. สภาพการจ้างงานและความสัมพันธ์ทางอุตสาหกรรม บริษัทข้ามชาติจะต้องใช้
The Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational
Enterprises and Social Policy ที่อนุมัติโดยองค์การแรงงานสากลเป็นมาตรฐานใน
การจ้างแรงงาน การฝึกอบรม เงื่อนไขในการทำงานและการดำรงชีวิต และความสัมพันธ์
ทางอุตสาหกรรม ⁶²

3. คลยการชำระเงินและการเงิน บริษัทข้ามชาติควรระมัดระวังต่อสถานะของคลย
การชำระเงินของประเทศผู้รับการลงทุน ละเว้นการกระทำที่ก่อให้เกิดสถานะการผันผวนของ
เงินทุนประกอบการและการแบ่งปันผลกำไร ต้องขอคำปรึกษาจากประเทศผู้รับการลงทุนก่อนทำ
การกั้มเงินระยะยาวหรือการเพิ่มเงินทุนจากท้องถิ่น⁶³

4. การตั้งราคาโอน (Transfer Pricing) บริษัทข้ามชาติควรหลีกเลี่ยงการ

⁶⁰Ibid., para 21 (a) (b)

⁶¹Ibid., para 22, 23, 24, 25, 26

⁶²Ibid., para 27

⁶³Ibid., para 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34

กระทำที่เป็นการตั้งราคาโอนที่มีได้เกี่ยวกับราคาตลาด⁶⁴

5. ภาษีอากร บริษัทข้ามชาติจะต้องไม่ใช้โครงสร้างของบริษัทและใช้แบบแผนการค้าในธุรกิจเพื่อหลีกเลี่ยงการชำระภาษี⁶⁵

6. การแข่งขันและการจำกัดการค้า บริษัทข้ามชาติจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดใน The Set of Multilaterally Agreed Equitable Principles and Rules for the Control of Restrictive Business Practices ที่อนุมัติโดยสมัชชา⁶⁶

7. การถ่ายทอดเทคโนโลยี บริษัทข้ามชาติจะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีของประเทศผู้รับการลงทุน บริษัทข้ามชาติควรทำการวิจัยและพัฒนาในประเทศที่กำลังพัฒนาและระมัดระวังต่อความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีในประเทศกำลังพัฒนา⁶⁷

8. การคุ้มครองผู้บริโภค บริษัทข้ามชาติจะต้องดำเนินการใดๆ เพื่อการผลิตหรือการตลาดให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ แบบแผนการปฏิบัติทางการบริหารและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศที่ดำเนินธุรกิจ และให้คำนึงถึงมาตรฐานระหว่างประเทศ สุขภาพและอนามัยของผู้บริโภค⁶⁸

9. การคุ้มครองป้องกันสภาวะแวดล้อม บริษัทข้ามชาติจะต้องกำหนดวิธีการป้องกันสภาวะแวดล้อม และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เกิดความเสียหาย และดำเนินการทุกวิถีทางในการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการนี้ และเปิดเผยข้อมูลเมื่อได้รับการร้องขอ⁶⁹

⁶⁴Ibid., para 35

⁶⁵Ibid., para 36

⁶⁶Ibid., para 37

⁶⁷Ibid., para 38 (a) (b) (c)

⁶⁸Ibid., para 39, 40, 41, 42

⁶⁹Ibid., para 43, 44, 45

- การเปิดเผยข้อมูล (Disclosure of Information)

ในเรื่องการเปิดเผยข้อมูล บริษัทข้ามชาติจะต้องเปิดเผยข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่ การเปิดเผยข้อมูลทางการเงิน และการเปิดเผยข้อมูลที่มีข้อมูลทางการเงิน ต่อสาธารณะในประเทศที่ดำเนินธุรกิจโดยสื่อต่างๆที่เหมาะสม⁷⁰

ข้อมูลที่เป็นข้อมูลทางการเงิน ได้แก่ บัญชีงบดุล บัญชีรายได้จากการดำเนินธุรกิจ และรายได้จากการขาย บัญชีกำไรสุทธิและบัญชีรายได้สุทธิ บัญชีที่มาและการใช้เงินทุนประกอบการ การลงทุนระยะยาวที่สำคัญ ค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนา

ข้อมูลที่มีข้อมูลทางการเงิน ได้แก่ กิจการหลักของบริษัทและการดำเนินธุรกิจของบริษัท โครงสร้างและการเป็นเจ้าของ นโยบายที่เกี่ยวกับการจ้างแรงงาน นโยบายเกี่ยวกับการตั้งราคาโอน เป็นต้น

การปฏิบัติต่อบริษัทข้ามชาติ (Treatment of Transnational Corporations)

บริษัทข้ามชาติมีสิทธิและหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในร่างประมวลจรรยาบรรณบริษัทข้ามชาติ ซึ่งเป็นการกำหนดสิทธิและหน้าที่ในระหว่างบริษัทข้ามชาติและรัฐ 12 ประการมีสาระสำคัญดังนี้

1. ข้อกำหนดทั่วไป⁷¹ มีสาระสำคัญในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของรัฐและบริษัทข้ามชาติในกรณีดังต่อไปนี้

- รัฐจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายและกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายระหว่างประเทศ
- รัฐมีสิทธิออกกระเบียบบังคับและก่อตั้งบริษัทข้ามชาติโดยให้คำนึงถึงพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคม และกำหนดประเภทการดำเนินธุรกิจของบริษัทข้ามชาติ
- บริษัทข้ามชาติควรจะได้รับปฏิบัติอย่างเปิดเผยและยุติธรรมในประเทศที่ประกอบธุรกิจ

⁷⁰Ibid., para 46, 47 (a) (b) (c), 48 (a) (b) (c)

⁷¹Ibid., para 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56

- รัฐมีสิทธิใช้หลักปฏิบัติเกี่ยวกับคนชาติต่อบริษัทข้ามชาติในเหตุผลเพื่อกิจการสาธารณะ ความมั่นคงของรัฐ และเพื่อวัตถุประสงค์ในการพัฒนาประเทศ.
- รัฐต้องประกันความมั่นคงแห่งนโยบาย กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับและแบบแผน การปฏิบัติทางบริหาร
- รัฐต้องปกป้องความลับของบริษัทข้ามชาติ
- บริษัทข้ามชาติมีสิทธิในการโอนเงินโดยชอบด้วยกฎหมายทุกประเภทได้ ภายใต้ข้อ บังคับแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ และ ตามข้อจำกัดที่เกิดจากปัญหาดุลการชำระเงินของประเทศ

2. การโอนเป็นของชาติและค่าเสียหายจากการโอนเป็นของชาติ

รัฐมีอำนาจในการโอนทรัพย์สินหรือยึดทรัพย์สินของบริษัทข้ามชาติเป็นของรัฐ แต่จะ ต้องชดเชยค่าเสียหายที่เหมาะสม⁷²

3. เขตอำนาจศาล

บริษัทลูกของบริษัทข้ามชาติจะต้องขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละประเทศที่บริษัทลูก ประกอบธุรกิจ⁷³

4. การระงับข้อพิพาท

ข้อพิพาทระหว่างรัฐและบริษัทลูกของบริษัทข้ามชาติ หากไม่สามารถตกลงกันได้จะ ต้องพิจารณาโดยศาล หรือโดยองค์การผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือคู่กรณีอาจเห็นชอบให้ใช้กระบวนการระงับ ข้อพิพาทอื่นก็ได้ หากการใช้อำนาจศาลเหนือบริษัทข้ามชาติและบริษัทลูกจะนำไปสู่ความขัดแย้ง เรื่องเขตอำนาจศาล รัฐที่เกี่ยวข้องควรหาข้อยุติด้วยการเจรจาโดยการคำนึงถึงอำนาจอธิปไตยและผลประโยชน์ของรัฐ⁷⁴

⁷²Ibid., para 57

⁷³Ibid., parapara 58

⁷⁴Ibid., parapara 59

4.2.2 แนวปฏิบัติของบริษัทข้ามชาติ (OECD Guideline for Multinational Enterprises)

องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา⁷⁵ ได้ประกาศใช้แนวปฏิบัติของบริษัทข้ามชาติใน ค.ศ. 1976 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจของบริษัทข้ามชาติในลักษณะที่เป็นกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตามโดยสมัครใจ ไม่มีผลผูกพันเป็นกฎหมาย หลักการหรือมาตรฐานต่างๆ ที่กำหนดไว้แนวปฏิบัติจะเป็นเครื่องมือในการประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิกขององค์การ และประเทศที่บริษัทข้ามชาติได้ดำเนินกิจการอยู่ ในการนี้ องค์การฯ ได้จัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาทางธุรกิจและอุตสาหกรรม (The Business and Advisory Committee (BIAC)) และคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านการรวมกลุ่มการค้า (The Trade Union Advisory Committee (TUAC)) ขึ้นเพื่อเป็นองค์กรติดตามประสานงานในการปฏิบัติตามหลักการในแนวปฏิบัติ⁷⁶

แนวปฏิบัติของบริษัทข้ามชาติมีส่วนประกอบ 8 ส่วน โดยแต่ละส่วนได้กำหนดหน้าที่ต่อบริษัทข้ามชาติดังนี้

1 นโยบายทั่วไป

บริษัทข้ามชาติจะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์นโยบายโดยทั่วไปของประเทศสมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสารของบริษัท โดยให้ความร่วมมือด้านข้อมูลข่าวสารของบริษัทลูกอื่นๆ ตามคำขอของประเทศที่เกี่ยวข้อง ตอบสนองความร่วมมือต่อชุมชนท้องถิ่น อนุญาติให้บริษัทลูกมีอิสระในการดำเนินการและแสวงหาผลประโยชน์จากการได้เปรียบเทียบบ้านท้องถิ่นและในต่างประเทศ หากมีความรับผิดชอบขึ้นต่อประเทศใดให้ปฏิบัติเสมือนกับเอกชนทั่วไปโดยไม่คำนึงถึงเรื่องสัญชาติ และไม่นำให้ติดสินบนองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ก้าวก่ายกิจการ

⁷⁵ องค์การประกอบด้วยสมาชิกประเทศพัฒนาแล้ว 14 ประเทศ

⁷⁶ OECD. 1991 Review ,p.37.

สาธารณะและกิจการทางการเมือง⁷⁷

2. การเปิดเผยข้อมูล

บริษัทข้ามชาติควรเปิดเผยข้อมูลโดยการจัดพิมพ์ข้อมูลที่เป็นที่เข้าใจต่อสาธารณะ ในเรื่องเกี่ยวกับโครงสร้างของบริษัท การดำเนินงานและนโยบายโดยรวมของบริษัทตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายของประเทศที่ดำเนินธุรกิจ⁷⁸

3. การแข่งขันทางการค้า

บริษัทข้ามชาติควรปฏิบัติตามมาตรฐานการแข่งขันทางการค้าที่เป็นทางการ และปฏิบัติตามนโยบายของประเทศที่ดำเนินธุรกิจ⁷⁹ ด้วยการ

- ละเว้นจากการกระทำที่เกิดผลกระทบต่อการแข่งขันในตลาด
- อนุญาตให้ผู้ซื้อ ผู้แทนจำหน่าย ผู้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิมีอิสระในการซื้อขาย ส่งออก และพัฒนาการประกอบธุรกิจของตนได้โดยชอบด้วยกฎหมาย เจื่อนไขทางการค้าและแนวปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจ

- ละเว้นการผูกขาดและส่งเสริมให้มีการผูกขาดทางการค้า ที่เป็นการขัดต่อกฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายระหว่างประเทศ

- ร่วมมือในการให้คำปรึกษาและร่วมมือกับองค์กรที่มีอำนาจที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการแข่งขันทางการค้า

4. การเงิน

บริษัทข้ามชาติควรบริหารการเงินและประกอบการค้าโดยเฉพาะในเรื่องสินทรัพย์และหนี้สิน โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของประเทศที่ดำเนินธุรกิจในส่วนที่เกี่ยวกับดุลการชำระเงินและนโยบายด้านการเงินด้วย⁸⁰

⁷⁷OECD.Guideline for Multinational Enterprises, General Policies

⁷⁸Ibid.,Disclosure of Information

⁷⁹Ibid.,Competition

⁸⁰Ibid.,Financial

5. ภาษีอากร

บริษัทข้ามชาติควรถือให้ข้อมูลที่จำเป็นเพื่อการพิจารณาคิดภาษีจากการดำเนินธุรกิจในประเทศที่ดำเนินธุรกิจและการดำเนินธุรกิจในประเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจนั้น บริษัทควรละเว้นจากการกระทำเช่นการตั้งราคาโอนเพื่อหลีกเลี่ยงภาระภาษีตามกฎหมายของประเทศสมาชิก⁸¹

6. การจ้างแรงงานและความสัมพันธ์ทางอุตสาหกรรม

ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย บริษัทข้ามชาติควรกำหนดระเบียบด้านแรงงาน และส่งเสริมความสัมพันธ์ทางแรงงานและแนวปฏิบัติในการจ้างแรงงาน⁸² โดยการ

- คำนึงถึงสิทธิในการรวมตัวกันของลูกจ้าง
- กำหนดให้มีตัวแทนฝ่ายลูกจ้าง เพื่อให้ทำหน้าที่แนะนำปรึกษาในการเจรจาต่อรองสภาพการจ้าง
- กำหนดให้มีตัวแทนฝ่ายลูกจ้างตามข้อกำหนดของกฎหมายท้องถิ่น
- ปฏิบัติตามมาตรฐานการจ้างแรงงานและความสัมพันธ์ทางแรงงาน ไม่ให้ต่ำกว่ามาตรฐานของนายจ้างอื่นในประเทศผู้รับการลงทุน
- สนับสนุนการเข้าประชุม ฝึกอบรม และจัดเตรียมการเพื่อพัฒนาองค์การแรงงานท้องถิ่นให้มีความร่วมมือและให้มีตัวแทนฝ่ายลูกจ้าง
- ถ้าหากการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินธุรกิจมีผลต่อสภาวะการดำรงชีพของลูกจ้าง เช่น เมื่อต้องปิดกิจการเลิกจ้างลูกจ้าง จะต้องแจ้งให้ฝ่ายลูกจ้างทราบในระยะเวลาสมควร และร่วมมือกับองค์กรของรัฐบาล ลูกจ้างและตัวแทนฝ่ายลูกจ้าง เพื่อให้เกิดผลกระทบจากการปิดการดำเนินธุรกิจน้อยที่สุด
- จะต้องไม่เลือกปฏิบัติในนโยบายการจ้างแรงงาน
- เจรจาต่อรองสภาพการจ้างโดยสุจริต บริษัทจะต้องไม่ใช้วิธีการโยกย้ายถ่ายโอนลูกจ้างเพื่อให้ฝ่ายลูกจ้างเสียเปรียบในการเจรจาต่อรอง

⁸¹ Ibid., Taxation

⁸² Ibid., Employments and Industrial Relations

- อนุญาตให้ตัวแทนฝ่ายลูกจ้างมีอำนาจเข้าร่วมเจรจาต่อรองสภาพการจ้างและ
การบริหารงานกับตัวแทนฝ่ายบริหารที่มีอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเจรจา

7. การป้องกันรักษาสภาพแวดล้อม

บริษัทข้ามชาติจะต้องตระหนักถึงความต้องการในการป้องกันรักษาสภาพแวดล้อม

หลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดมลภาวะ⁸³ โดยการ

- ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อมอันอาจคาดหมายได้จากการดำเนินธุรกิจ
- ร่วมมือกับองค์กรที่มีอำนาจในข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม
- ดำเนินมาตรการที่เหมาะสมเพื่อลดความเสี่ยงและลดอันตรายจากอุบัติเหตุ หรือ
จากความเสียหายต่อสุขภาพอนามัยและสภาวะแวดล้อม

8. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

บริษัทข้ามชาติควรให้ประกันว่ากิจกรรมของบริษัทจะเป็นที่พอใจต่อนโยบายทางวิทยาศาสตร์
ต่อแผนการของประเทศที่ดำเนินธุรกิจ และส่งเสริมการพัฒนาความสามารถทางวิทยาศาสตร์
และเทคโนโลยีของประเทศ อนุญาตให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยเร็วภายใต้ความคุ้มครอง
ของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดยใช้เหตุผลและเงื่อนไขที่สมควรเมื่อมีการอนุญาตให้ใช้
สิทธิหรือการถ่ายทอดเทคโนโลยี⁸⁴

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸³Ibid., Environmental Protection

⁸⁴Ibid., Sciences and Tecnology

4.2.3 กฎหมายและลักษณะของบริษัทในประชาคมยุโรป

ภายใต้การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจการค้าเมื่อได้พัฒนาถึงความร่วมมือในระดับหนึ่งจะมีลักษณะขององค์กรเหนือรัฐสมาชิกแล้ว ประชาคมยุโรป (European Community) ได้วางหลักในเรื่องบริษัทธุรกิจในประชาคม โดยการนำข้อบัญญัติแห่งกฎหมายลำดับรองซึ่งระเบียบข้อบังคับได้ตราขึ้นโดยภายใต้บทบัญญัติ (Regulation) โดยการพิจารณาของคณะมนตรีประชาคม (European Council) ซึ่งสามารถแยกพิจารณาถึงลักษณะบริษัทธุรกิจในประชาคมโดยผลแห่งบทบัญญัติต่างของคณะมนตรีประชาคมได้บางประการดังนี้

1 บริษัทแห่งประชาคมยุโรป⁸⁵

บริษัทแห่งประชาคมยุโรป (European Company หรือ Societas Europea) เป็นบริษัทมหาชนจำกัด (Public Limited Company) ในประชาคมโดยบทบัญญัติแห่ง The Proposal for a Council Regulation on the Statute for a European Company ที่มีสภาพบุคคลเป็นของตนเอง และเป็นบริษัทธุรกิจประเภทที่ทุนดำเนินการเป็นแบ่งเป็นหุ้น ความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นของบริษัทประเภทนี้เป็นความรับผิดชอบจำกัดตามจำนวนมูลค่าของหุ้นที่ได้ตราไว้

บริษัทมหาชนจำกัดที่มีอยู่การตราบทบัญญัตินี้ที่มีอยู่ในประชาคมอยู่แล้วอาจดำเนินการให้เป็นบริษัทในรูปแบบบริษัทแห่งประชาคมยุโรปได้โดยวิธีการควบกิจการ (Merger) หรือโดยการก่อตั้งบริษัทผู้ถือหุ้นที่มีการกำหนดให้มีศูนย์กลางการบริหารบริษัทในรัฐสมาชิก 2 แห่งต่างรัฐกัน นอกจากนี้ยังอาจก่อตั้งบริษัทแห่งประชาคมยุโรปขึ้นในรูปแบบบริษัท Joint Subsidiary ที่มีองค์ประกอบตามข้อกำหนดในตนเองเดียวกัน

บริษัทแห่งประชาคมยุโรปอาจตั้งบริษัทลูกขึ้นโดยจะต้องมีทุนประกอบการขั้นต่ำไม่น้อย

⁸⁵ John Murray, Prof., "New Concepts in Corporate Law", in Celia A. Trenton ed. Corporate Law - The European Dimension, London : Butterworth & Co, 1991), p.40-44.

กว่า 100,000 ECU

กฎหมายที่ใช้บังคับกับบริษัทแห่งประชาคมยุโรป คือ กฎหมายของรัฐสมาชิกที่จดทะเบียนบริษัท หากไม่มีกฎหมายในเรื่องนั้นๆ จะใช้กฎหมายแห่งประชาคมและกฎหมายของรัฐสมาชิกบังคับ

บริษัทแห่งประชาคมยุโรป มีสิทธิ อำนาจ หน้าที่ เช่นเดียวกับบริษัทมหาชนจำกัดที่ก่อตั้งขึ้นตามกฎหมายภายในของรัฐ

2 กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแห่งยุโรป⁸⁶

กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแห่งยุโรป (European Economic Interest Grouping (EEIG)) มีลักษณะเป็นองค์กรกฎหมายองค์การหนึ่งที่เกิดขึ้นตามบทบัญญัติของคณะมนตรีประชาคม ที่ 2137/85 (Council Regulation (EEC)) ลงวันที่ 25 กรกฎาคม 1985 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคลธรรมดา บริษัท วิสาหกิจ และองค์กรทางกฎหมายอื่นใดก็ตามสามารถเข้าร่วมกันดำเนินธุรกิจข้ามพรมแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแห่งยุโรป มีข้อสังเกตบางประการ กล่าวคือ

1 การเป็นองค์กรกฎหมาย (Legal Entity)

กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแห่งยุโรป เป็นองค์กรที่มีตัวตนทางกฎหมายและต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย 3 ลักษณะ คือ บทบัญญัติแห่งคณะมนตรีประชาคมฉบับดังกล่าวข้างต้น บทบัญญัติที่เกิดขึ้นจากสัญญาระหว่างสมาชิกที่มีสาระสำคัญต่อการดำรงอยู่ของกลุ่ม และบทบัญญัติแห่งกฎหมายบางเรื่องของรัฐสมาชิกประชาคมที่กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแห่งยุโรปนั้นมีสำนักงานจดทะเบียนตั้งอยู่ เช่น กฎหมายเรื่องการปิดกิจการ การล้มละลาย และกฎหมายเกี่ยวกับการตีความข้อสัญญา

⁸⁶Ronald Mackay, QC., "The European Economic Interest Grouping", In Celia A. Trenton ed. Corporate Law - The European Dimension, (London : Butterworth & Co, 1991), p.55-67.

กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแห่งยุโรป ก่อตั้งขึ้นโดยสัญญาระหว่างสมาชิกที่มีความประสงค์ที่จะมีความสัมพันธ์ต่อกัน กลุ่มที่จดทะเบียนในดินแดนแห่งรัฐสมาชิกใดจะมีสภาพบุคคลตามกฎหมายและมีความสามารถที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สิน มีความสามารถที่จะเรียกเอาสิทธิและหน้าที่ ความสามารถในการเข้าทำสัญญา ความสามารถในการฟ้องและถูกฟ้องคดีเป็นของตนเอง

2 ความรับผิดชอบของสมาชิก

กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแห่งยุโรป ไม่อาจกำหนดข้อจำกัดในความรับผิดชอบของสมาชิกที่มีต่อบุคคลภายนอกได้ สมาชิกทั้งหมดมีความรับผิดชอบร่วมกันและมีความรับผิดชอบตามประเภทของความรับผิด (Jointly and Severally Liable) ในหนี้สินของกลุ่มโดยไม่ต้องคำนึงว่าหนี้สินจะเกิดขึ้นในลักษณะใด

3 ระยะเวลาของการดำรงสภาพองค์การกฎหมาย

กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแห่งยุโรป ไม่อาจดำรงความเป็นองค์การกฎหมายอย่างไม่มีสิ้นสุด สภาพองค์การกฎหมายจะสิ้นสุดลงเมื่อครบกำหนดระยะเวลาที่กำหนดไว้โดยความตายล้มละลาย หรือสภาวะการณของสมาชิกที่มีการเปลี่ยนแปลงไป

4 สถานภาพพิเศษของกลุ่ม

สถานภาพพิเศษของกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแห่งยุโรป คือ ความสามารถที่จะดำเนินการถ่ายโอนสำนักงานจดทะเบียนจากรัฐหนึ่งไปยังอีกรัฐหนึ่ง โดยไม่ต้องทำการเลิกกิจการเพื่อขอจดทะเบียนบริษัทใหม่ สถานภาพพิเศษนี้เป็นสิ่งที่ต่างไปจากบริษัทหรือกิจการอื่นๆของรัฐสมาชิกโดยทั่วไป

ข้อสังเกตในแนวโน้มของการกำหนดความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติ

จากลักษณะแบบแผนข้อบังคับและกฎหมายที่เกิดขึ้นในการพิจารณาแนวโน้มของการ

กำหนดความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติ จะปรากฏเป็นกฎเกณฑ์ที่ใช้ในสองระดับ ได้แก่ระดับ
กฎหมายภายในและระดับกฎหมายระหว่างประเทศ

ความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติตามกฎหมายภายใน เช่นการกำหนดความรับผิดชอบในกรณี
ความรับผิดชอบของบริษัทแม่ที่มีต่อบริษัทลูกในเครือตามกฎหมายว่าด้วยกลุ่มบริษัท กฎหมายว่าด้วย
การจัดเก็บภาษีอากร กฎหมายว่าด้วยระบบบัญชี ในหลายๆประเทศ ความรับผิดชอบของบริษัทใน
กรณีนี้กฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่างสามารถใช้บังคับภายในเขตอำนาจศาลของแต่ละประเทศได้
ทันที

แต่ในกรณีความรับผิดชอบของบริษัทข้ามชาติที่เป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น
ลักษณะของกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่เกิดขึ้นตาม ร่างประมวลจรรยาบรรณบริษัทข้ามชาติขององค์การ
สหประชาชาติ แนวปฏิบัติของบริษัทข้ามชาติขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการ
พัฒนา เป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่มีผลผูกพันหรือมีผลบังคับเช่นเดียวกับกฎหมายภายในประเทศ เนื่องจาก
ลักษณะของอำนาจอธิปไตยของรัฐ การที่จะให้กฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับชนิดนี้มีผลผูกพันและบัง
คับใช้กับบริษัทข้ามชาติได้ย่อมขึ้นอยู่กับความยินยอมของรัฐ และตามระเบียบแบบแผนต่างๆ
ทางกฎหมายระหว่างประเทศด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย